Poštarna plaćena u gotovom.

ŽIVOT

G. XIII. TRAVANJ 1932. BR. 4.

Sadržaj

IZLAZI U ZAGREBU DESET PUTA NA GODINU.

2ssz9

Uredništvo i uprava »ŽIVOTA«: Zagreb I 147, Palmotićeva 31.

Urednik Karlo Grimm D. I.

Pretplata 50 Dinara. Omladini 30 Dinara.

Pojedini broj 5 dinara.

Nov historijski zbornik.

Ove će godine (1932.) izaći prvi svezak zbornika

VRELA I PRINOSI

ZA POVIJEST ISUSOVAČKOGA REDA

u našim krajevima. Povijest je Isusovaca usko vezana s kulturnim napose vjerskim životom Hrvata. Dosta je na pr. istaći da je u nas srednje i više školstvo XVII. i XVIII. vijeka bilo gotovo svekoliko u prokušanim rukama Isusovačkoga reda, koji je našu mladež besplatno poučavao (Zagreb, Rijeka, Varaždin, Požega, Osijek, Loreto), a to znači, da je za ona dva vijeka hrvatska inteligencija, duhovna i svjetovna, u golemoj većini barem srednjoškolsku obrazovanost stekla trudom Isusovaca, a velik dio i višu, u filozofiji, dotično i u teologiji. Isusovci su bitno utjecali i na razvitak hrvatske knjige i književnoga jezika, o čemu svjedoči i prva gramatika hrvatskoga jezika iz pera Bartola Kašića (1604.), te prvi hrvatski rječnik od Mikalje (1649.—1651.), iza kojeg su slijedili rječnici Habdelića (1670.), della Belle (1728.), Jambrešića (1742.). Manje je poznat intenzivni i opsežni rad na vjerskom području od 16. do 18. stoljeća. Dok je Isusovački literarni rad prilično proučavan, povijest je vjerskoga djelovanja još terra incognita, ona je zakopana u brojnim spisima raznih arkiva, domaćih i stranih, a isto vrijedi i za premnogu stranicu ostaloga kulturnoga rada.

VRELA I PRINOSI hoće da iz arkivâ iznose na javu tako važnu i vanredno zanimljivu građu za kulturnu povijest Hrvata, a i drugih južnih Slavena, a iznosit će u prvom redu historijske dokumente iz arkiva Isusovačkoga reda, uz rijetke izuzetke dosad nepoznate. VRELA I PRINOSI donosit će i studije, manjeg i većeg opsega.

Nastavak na 3. stranici omota.

RASPUST DRUŽBE ISUSOVE U ŠPANIJI

U NOĆI 14. listopada 1931. primljen je članak 26. ustava Španjolske republike. Po njemu se raspuštaju oni vjerski redovi, koji po svojim pravilima osim kanoničkih zavjeta polažu još i onaj posebnog posluha prema vlasti različitoj od one u državi, pa će imanja tih redova biti nacijonalizirana i predana u svrhe dobrotvorne i naučne.

Zamora, dotadašnji predsjednik privremene vlade dade demisiju i izjavi da on neće vjerskog boja. Doskora se ipak primirio, kada su mu ponudili predsjedništvo republike. Dapače je tako daleko umirio svoju savjest, otkada je izabran predsjednikom, da je primjenio ovu odluku ustava na Isusovce i 23. siječnja potpisao dekret raspusta.

Već su prije ovog dekreta, 15. 1. 1932. javno izjavila petorica najglasovitijih španjolskih pravnika Klement de Diego, Franjo Bergamin, Ćiril Tornos y Leffitte, E. Cobian, Manuel Gonzales-Hontoria i Fernades- Ladreda, da se po Ustavu ne može raspustiti Družba Isusova. Ministar socijalista, inače pravnik, Ferdinando de los Rios nije se usudio da potpiše taj dekret, nego se zamijenio s ministrom pravde Alvarom Albornoz. Ovaj je dekret lako potpisao kao i Zamora.

Lijepo je Ksaver Ribot, katalonski pisac ironički ocrtao ovaj dekret u »Diario de Barcelona« 27. siječnja 1932.:

»Raspustom Družbe Isusove pokročilo se prema rješenju pitanja nezaposlenosti radnikâ, agrarnog pitanja, željezničkog i idrografičkih konfederacija. Sada ćemo lako uravnati državni budget, možda umanjiti poreze, peseta će se divno podići. Jednom riječju sada će učinci biti tako veliki na ekonomskom polju, da bi Ujedinjene države, Engleska, Njemačka, Nizozemska, Belgija, Francuska, Italija i t. d. mogle poći za Španijom, kada te zemlje ne bi bile tako natražne i zaostale, kad bi i one raspustile Družbu Isusovu time bi prebrodile sve današnje ekonomske krize.«

Netom se počelo govoriti o raspustu Družbe Isusove, Isusovci su poslali na Cortes opširnu peticiju, da tako zapriječe nepravdu i u isto doba pred svijetom u Španiji i vani zasvjedoče svoju nevinost. Donosimo najprije taj dokumenat.

PROTESTNA PETICIJA ŠPANJOLSKIH ISUSOVACA.

Temelji obrane.

Potpisani provincijali Družbe Isusove na španjolskom zemljištu upravljaju Cortesima upit, kojega opravdanosti i prikladnosti ne može nitko da za-

niječe. Odmah u početku Republike Družba je Isusova, slijedeći direktivu sv. Stolice i primjer španj. biskupa priznala novu vlast, spremna da nastavi svojim vjerskim, kulturnim i dobrotvornim djelovanjem na dobro, mir i blagostanje španjolskog naroda.

Vlada imade o tome dosta dokaza i mi mislimo, da smo vjerno izvršili svoju dužnost.

Kako smo se mi držali, tako su bez sumnje učinili i drugi redovi, a ipak se upravo protiv njih ustaje, kao da oni predstavljaju najveću pogibelj po republiku. Organizirala se i provodila, u većini štampe i na brojnim političkim i socijalnim sastancima, borba, koja se sada rekao bi čovjek pojačala i usredotočila u parlamentu.

Poznato je, da su većinom najljuće navale okrenute protiv Družbe Isusove. Stoga smo, dok je ona bila ubrojena skupa s drugim redovima, voljeli šutjeti, jer smo smatrali kao časnu odliku, doduše nezasluženu, što je naše ime postavljeno na čelo popisa progonjenih osoba. Tako je bilo očevidno pred svim svijetom zašto nas se progoni.

Ali, kad vidimo, da oni isti ljudi, koji tvrde, da se izgon ili raspust redova nikako ne slaže s postulatima međunarodnog Prava, sada hoće da koncentriraju svoju navalu protiv Družbe Isusove kada vidimo, da nekoji predlažu protiv nas odvratni iznimni zakon, koji je tako odvratan i tako izniman, te bi po njemu Družba između svih postojećih Udruženja bila pomence stigmatizirana u Konstituciji i to kaznom raspusta i zapljenom dobara, tada mi ne bismo ispunili svoje dužnosti, koju nam nalaže naša služba, kad bismo i dalje šutjeli. Španjolski puk, a i drugi narodi mogli bi to smatrati kao strah, da se štogod ne otkrije u tužbama, što se protiv nas šire, ili kao da mi hoćemo da živimo u tajnosti, zaštićeni više dobrohotnošću i tuđim posredovanjem, nego li svojom nevinošću.

Neprijeporno Pravo.

S ovih razloga, da izvršimo svoju dužnost i sveta prava, koja Družba imade i pretstavlja u Španjolskoj, uza sve dužno poštovanje prema postojećoj vlasti, ali u isto doba i sa svom ozbiljnošću i dostojanstvom, što nam ga ulijeva svijest vlastitog prava, prisiljeni smo da javno pred Cortesima i Španjolskom očitujemo svu svoju duboku bol, što nam je prouzrokuje borba, kojom se hoće da izazove protiv nas i našeg djelovanja mržnja plemenitog španjolskog naroda i tako izazove naš progon. Ovim hoćemo da iznesemo razloge, kojim tražimo od javne Vlasti ono, što se dozvoljava građanima i zakonito postojećim udruženjima: ne smije se nikoga osuditi, a da ga se prije ne sasluša.

Španjolci smo i ne ljubimo svoje domovine manje od drugih, pa zato imamo sva prava, koja zakoni priznaju drugim španjolskim građanima i Ustav je evo nedavno to potvrdio.

Članovi smo čestitih obitelji, a ni naša rodbina nije se toga odrekla,, a da ne ustane na obranu prava krvi, koje ona ima glede života, časti, dobara i osoba svoje djece i braće, niti mi možemo na to pristati, da na imena naših obitelji padne ljaga takove kazne.

Izaslanstva redovničke rodbine predstavila su se ovih zadnjih sedmica vladi, pa je to očit dokaz, da redovnički život nije prekinuo veza, što redovnika s rodbinom vežu.

Isusovci smo i kao takovi pripadamo korporaciji, koja je doduše raširena po svemu svijetu, ali je ipak najviše vezana sa Španjolskom. Španjolac je njezin Utemeljitelj, koji je ranjen bio, dok se zapravo borio za Španjolsku. Španjolci su bili najugledniji između njegovih prvih drugova i španjolska je veći dio Družbine povijesti, te je u tako tijesnim odnošajima s nacijonalnom i kolonijalnom poviješću Španjolske kroz 4 vijeka svog opstanka.

Stoga Družba Isusova ima potpuno pravo, da sebe drži izvornom španjolskom ustanovom.

Rodoljubna dužnost.

Treba nadodati, da se ovo zadnjih 50 god. naše vjersko, kulturno i dobrotvorno djelovanje umnožilo, dosljedno su se prema tome umnožila i naša prava i naše dužnosti prema španjolskom društvu.

Naše kuće i naši Zavodi potječu djelomično od naše osobne štedljivosti, a djelomice od baštine i darova rodbine, a dijelom opet i od plemenitosti osoba ili društava, koja su dio svojih dobara dala za osnivanje kulturnih ili dobrotvornih zavoda, koji su povjereni našoj upravi.

Ovi utemeljitelji svakako imadu pravo da očekuju, e će javna Vlast poštivati njihovu volju i da će fundacije biti izvedene na način, kako su oni to juridički i legalno odredili.

Svi, pa i ista država imamo pravo zahtijevati, da vlasništvo ostane prema svojoj određenoj svrsi, ako ne ćemo da povredom vlasništva i gazeći pravo otvorimo vrata pogibeljnim primjerima i sudbenim potražbama.

Kako je Družba Isusova izvršila preuzete dužnosti, koja su dobra proizašla iz njezina djelovanja na polju pobožnosti kulture i dobrotvornosti; kako je španjolski narod pohvalno primio naše djelovanje, sve to ne spada na nas da to ističemo. Svaki naime može da gleda činjenice, koje s pouzdanjem iznosimo pred sud Cortesa.

Optužbe — nikada dokazane.

Što nam predbacuju začetnici t. zv. protuisusovačke borbe? I tko su oni? Tu se ne radi o legalnom prigovoru, gdje bi se prorešetale realne mane naših zavoda. U sadašnjoj borbi nismo našli prigovora veće važnosti, a još manje kritike, koje bi pokazale pravu i objektivnu analizu našega rada. Naprotiv iznose se općeniti prigovori toliko puta već opetovani i toliko puta već pobijeni još u prošlim vjekovima; iznose i ponovno tiskaju stare pamflete i sastavljaju druge iste vrsti, u kojima nema ni istine ni novosti, a obiluju lažju klevetom i smionim izrazima.

Nije ovo sada čas, da pokupimo i pobijemo slične rekriminacije. Ograničujemo se samo na to, da kažemo kako Vlada ima u ruci lako sredstvo, kojim bi točno doznala činjenice, pa dosljedno i postupala kako to traži pravednost.

Naš rad, naš život svakome su očevidni. Neka se upita stotine tisuća onih, koji su pohađali naše škole, koji su učestvovali kod naših duhovnih vježba, koji su slušali naše propovijedi i konferencije, koji su bili ili su još i

sada članovi naših kongregacija, koji su čitali naše spise, zalazili u naše kuće i s nama općili. Ako bi se ove svjedoke držalo pristranima, kao da su se svi zakletvom obvezali na neistinu, neka se slobodno sasluša samo naše protivnike: mi samo tražimo, da nam navedu konkretne činjenice i iznesu dokaze pred državnim sudištima.

Zašto ne ćete da priznate Družbi juridičku personalnost, te joj hoćete da ograničite pravo posjedovanja i raspolaganja sa svojim dobrima? Zašto hoćete da joj ugušite djelovanje, koje je dozvoljeno drugim udruženjima i pojedinim ljudima? — Što više, misli ju se raspustiti, zaplijeniti njezine posjede i prognati ju — no to su kazne, koje može opravdati samo skupna, konkretna i veoma teška krivica, ali dokazana i sudbeno proglašena.

Govorimo ovdje o Družbi Isusovoj promatrajući je korporativno, jer kad bi se radilo samo o pojedinim slučajevima (a opravdano tvrdimo da takovi ne postoje), koji bi zaslužili ovako strogu sankciju, kazniti bi se moralo samo pojedine krivce, jer ne bi bilo pravedno, da se radi njih kazni cijelo udruženje.

Isusovci naprama Republici.

Na prazne optužbe svojih protivnika suprotstaljamo s naše strane dvije konkretne tvrdnje.

Prva se tiče same naravi i nutarnje biti Udruženja, kome pripadamo. Svi smo mi članovi Družbe Isusove stupili u nju ne samo iskreno, nego veselo i oduševljeno, te smo s njenom sudbinom spojili i svoje najmilije interese i isti svoj život; jer smo je smatrali dobrom i svetom u sebi, a u isto doba korisnom i dobrotvornom za ljudsko društvo i domovinu.

Ovo naše duboko uvjerenje, za koje jamči naša savjest, potvrđuqu i druga svjedočanstva.

Ne svjedoče to samo Rimski Pape, koji su stotinu puta proglasili, da je naš Institut svet; to svjedoče također i državnici i ljudi znanosti, velika kulturna središta, i državna sudišta i čitavi narodi, koji su Družbi to priznali.

Ne osvrćemo se na povijest prošlosti, nego ćemo samo navesti sadašnjost: tako vidimo gdje Družba Isusova živi i razvija potpunu svoju djelatnost na opće zadovoljstvo u Njemačkoj, Austriji, Belgiji, Francuskoj, Čehoslovačkoj, Nizozemskoj, Madžarskoj, Rumunjskoj, Jugoslaviji, Engleskoj, Italiji, Litvi, Poljskoj, u svim engleskim dominionima, u republikama sjeverne i južne Amerike, u poganskim azijskim državama, u kolonijama Afrike i Oceanije.

Ističemo osobito ovu raširenost Družbe Isusove pod vladama tako raznovrsnih oblika, jer u Španjolskoj progon protiv Družbe započinje s postankom republike.

Reklo se — a ima i onih, koji su to otvoreno tvrdili — da je Institut Družbe nespojiv s oblikom republikanske vlade, ili da Družba po svojoj naravi i biti pristaje uz monarhičnu vladu.

To je pogrešno i naivno.

Za Družbu Isusovu kao i za Crkvu, koje je Družba samo jedan mali dio, oblici vlade su indiferentni i nuzgredni. Ona prilagođuje svoje djelovanje jednako svim vladama. Ona istom lakoćom i s istim oduševljenjem živi i djeluje u Eegleskoj, Italiji, Belgiji i Holandiji, koje su monarhički uređene, kao i u Austriji, Njemačkoj i u svim krajevima Amerike, koji su republikanske

države.

Ističemo najmoćniju i najdemokratskiju republiku cijeloga svijeta: Ujedinjene Države Sjeverne Amerike. Tu Družba Isusova uživa najveću slobodu rada i ima najveći uspjeh: tu ona ima 59 što srednjih i visokih škola, koje posjećuje preko 60.000 đaka.

Samo pravednost.

Drugi dokaz iznosimo protiv svojih neprijatelja, a to je naše javno djelovanje na vjerskom i socijalnom polju. Tu prema našim skromnim sposobnostima i uz bok svjetovnog klera i drugih vjerskih redova i kongregacija radimo na korist španjolskog društva.

Nije ovdje mjesto, da to opisujemo u ovom dokumentu, nego to iznosimo u listu, što ga ovdje prilažemo, u kojem se nalazi popis naših institucija u Španjolskoj. Mi tvrdimo i jamčimo, da je takav i naš život i naše držanje. Ako tko misli, da se varamo, ili da naumice sakrivamo svoje krivnje, što nam ih protivnici pripisuju, neka se to dokaže pred kompetetntnom vlašću.

U doba apsolutne monarhije je Karlo III. što je Menedenz y Pelago nazvao »nevjerojatnom pragmatikom« — protjerao s razloga, koje on ne će da navede, nego ih »čuva u svojoj kraljevskoj duši« — iz svoga kraljevstva bez ikakve istrage 4 do 5 tisuća Isusovaca i proveo zaplijenu njihovih dobara.

Dandanas ne će htjeti nijedna demokratska vlada da se obeščasti i despotski upotrebi svoju vlast te pogazi i najelementarnija prava čovječja; to je nepovredivi temelj ma kojeg Ustava u svim izobraženim državama.

Ne tražimo za se milosti ni privilegija. Tražimo samo, da nas se sasluša i da nam se iskaže pravednost, kako se to iskazuje svakom udruženju i svakom građaninu.

No ako se ipak radi animoznosti ili časovite zaslijepljenosti hoće da nas izbaci iz domovine ili da nam se tu onemogući življenje, svi će sinovi Družbe Isusove po primjeru svojih pređa protjeranih nedavno u progonstvo na obale Itilije, oprostiti tu nepravdu i moliti Boga za svoje progonitelje. Iselit ćemo se mirno u druga mjesta, vazda noseći u svom srcu i neprestanom radu ljubav prema našoj Španjolskoj domovini!

Vladin dekret od 23. siječnja 1932.

Taj dekret ima deset članaka: 1. raspušta se Družba Isusova u Španjolskoj i država je ne priznaje kao juridičku osobu; 2. redovnici ove Družbe ne smiju živjeti u zajednici, ni javno ni potajno; 3. ne smiju raspolagati imetkom; 4. namjesnici će državni u roku od 5 dana poslati popis zauzetih kuća; 5. država konfiscira Družbina dobra; 6. sve banke i udruženja, dapače i privatnici kroz 10 dana neka jave o tek. računima, vrijednosnim papirima i sličnom što pripada Družbi i nalazi se kod njih; 7. imenuje se posebni odbor, koji će provesti ovaj dekret; 8. točno se označuje rad ovog odbora; 9. crkve Družbine valja predati dijecezanskim ordinarijatima; 10. za provedbu ovog dekreta odgovaraju osobno provincijali i mjesni starješine.

Za nas je važno ono, što čitamo na početku tog dekreta. Tu nalazimo ovo kao razlog raspusta Družbe:

»Dužnost je vlade, da provede odluke legislativne vlasti. I budući da se dekret Ustava (članak 26.) odnosi konkretno na Družbu Isusovu, koja se razlikuje od svih drugih vjerskih redova obzirom na posluh prema sv. Stolici, kako se to nalazi između tolikih bezbrojnih dokumenata i u bulli Pavla III. Ta je bulla kanonički temelj Družbina instituta i njenih konstitucijâ, koje je osobitim načinom stavljaju u službu Apostolske Stolice.«

Koji su sastavili ovaj dekret, imali su pred sobom bullu Pavla III. Tu su našli, da Isusovci polažu četvrti zavjet posebnog posluha prema sv. Ocu Papi. Na temelju toga zavjeta redovnici su spremni, da pođu kamo ih sv. Stolica pošalje, među vjernike ili nevjernike »ad res quae divinum cultum et religionis christianae bonum pertinent«. Na to su obvezani i drugi redovnici, koji ne polažu taj zavjet, dapače svi katolici već kao katolici, a Isusovci i uslijed posebnog zavjeta.

Protesti u Španiji.

Crkvena je hijerarhija protestirala protiv članka 26. španjolskog Ustava i to svojim zajedničkim pismom 20. 12. 1931. To su pastirsko pismo potpisala 2 kardinala, jedan patrijarha, 6 nadbiskupa, 48 biskupa i 2 kapitularna vikara. Tu vele i ovo: Kada bi vrijedio navedeni razlog (t. j. posebni posluh prema sv. Ocu), to bi značilo radikalno progonjenje svih redovnika i svih katolika, jer četvrti zavjet Isusovaca predstavlja samo savršenost onog posluha, na koji su prema Papi obvezani svi katolici i uslijed jače distipline svi redovnici. To je uvreda. Papa nije stranac u zemlji, gdje ima katolika. Raspust Družbe Isusove je nezahvalnost.

Jednako su ustali protiv 26. članka Ustava katolička Agrarna stranka, koja ima 26 zastupnika, među njima se ističe Gil Robles i Baskonovarska stranka Pro Statuto sa 14 zastupnika. Ustadoše katoličke novine El Debate u Madridu, El Mati u Barceloni, Gaceta del Norte, te Euzkadi u Bilbau, Diario de Barcelona za Kataloniju, Diario Regional u Valladolidu, Diario de Valencia za istočni dio Španjolske i bezbroj manjih kat. listova. Dignuše odlučno svoj glas i katolička udruženja »Društvo prijateljâ pouke«, te »Stari pitomci« isusovačkih kolegija i »Narodna konfederacija roditelja i prijatelja redovničkih« koja u samoj Novarri do 80.000 obitelji. Ova je zadnja u svom proglasu kazala i to:

»Naši današnji režimlije strože nastupaju protiv Družbe negoli je to učinio Karlo III. Ovaj je doznačio penziju Isusovcima, kada ih je protjerao. Isusovci ne posjeduju ništa, jer su sve dali Družbi, a to država sada grabi. Isusovci su godine i godine činili dobra svom bližnjemu s propovjedaonice, u ispovjedaonici, pomoću knjigâ, u laboratorijima, u misijama, u kolegijima, u bolnicama, kod gubavaca i... sada im ne ostaje nego da umru. Ali im se ne dozvoljava, da smrt dočekaju u skromnoj svojo redovničkoj sobici, nego ih bacaju van, neka živu od nestalne milostinje nemajući gdje da prožive svoju

Bivši đaci isusovačkog sveučilišta u Bilbau dadoše izjavu protiv nečuvene nepravde: Nema procesa, nema priziva, nema dokazane optužbe; to je despotizam. Manifest spomenute Narodne konfederacije je već u lipnju 1931. potpisalo protiv izgona 2.234 doktora, 248 arhitekata i 1.956 profesionista. Bilo je mnogo i drugih protesta i peticija.

Ovome protestu pridružiše se i ljudi parlamentarne desnice. Njihovo glasilo A B C, koje izlazi u 150.000 primjeraka, osudilo je dekret o raspustu od 25. siječnja 1932.: »Dekret je protiv slobode kulta i savjesti; niječe vlasništvo posvećeno Ustavom i uvodi način konfiskacije, koju i sam Ustav osuđuje.« Bivši ministar Ventosa u dnevniku La Veu de Catalunya je kazao o dekretu, da je protuustavan, nepolitičan, uvredljiv za katolike svega svijeta, nepravedan prema osobama i da ruši pravo vlasništva. Onome se glasu pridružiše i predstavnici starog liberalnog demokratizma osobito Don Melchiade Alvarez. Sadašnji predsjednik republike Alcalà Zamora je odstupio s predsjedništva privremene vlade, kada je prodro zloglasni članak, ali su ga loža i njezini sateliti opet ublažili i naveli da je preuzeo novu čast i potpisao dekret. Protiv raspusta Družbe Isusove ustao je i španjolski liberalni filozof Josip Ortega Gasset. I književnik Miguel de Unamuno je napisao u »El Sol« među ostalim i ovo: »Nemam dalje što da kažem glede Isusovaca, protiv kojih mislim da je počinjena nepravda.«

Zastupnici su Baski poslali sv. Ocu posebnu predstavku:

»Sv. Oče! Zastupnici Navarre, Viskaye, Guipuzcoa i Alave kao predstavnici plemenite zemlje Baskâ padaju ničice pred Oca i Pastira svih vjernika, te mu izrazuju saučešće u velikoj boli, koja muči njegovo srce poradi nečovječne i protipravne odredbe, kojom španjolska republika raspušta slavnu Družbu Isusovu. Tko promotri, da su sinovi naše rase bili sv. Ignacije Lojola i sv. Franjo Ksaverski, taj će lako shvatiti, kolika žalost nas tišti. Ona je neizmjerna. Ali je i veliko naše ouzdanje, da novo doba pravednosti mora nadoći iza sadašnjeg, punog mržnje, neugodnosti i križeva. Sveti Oče! Tvoje ožalošćeno srce neka utješi oduševljena i bezuvjetna odanost puka, što ga mi zastupamo i koji je vazda vjeran Majci Crkvi. Preko njegovih zastupnika primi izraz duboke odanosti. Ponizno molimo za Apostolski blagoslov, koji da nas utješi i obodri u našim borbama za Crkvu i ljudsko društvo.«

Pri raspustu Družbe 2. veljače 1932.

U doba državnog apsolutizma izrazi privrženosti su tihi, ali i najjači protest puka. Tu se zrcali prava i nepatvorena volja većine naroda. Da navedemo samo nekoliko takovih izraza.

Kad je u Comilles stigao glas o raspustu Družbe slušatelji su onog sveučilišta počeli plakati. Rektoru je došlo preko trideset bogatijih građana i svaki je ponudio Družbi na raspolaganje svoju oveću kuću, da se onamo

usele svi profesori. I u Bilbao svaki je katolik pozivao k sebi u stan barem po jednog Isusovca. Đaci su ondješnjeg isusovačkog sveučilišta skupno primili sv. pričest u sveučilišnoj kapeli. Jedan je akademičar na svršetku održao govor i potaknuo, neka svi živu po kat. nauci, što su je usisali od Isusovaca. Svi su se glasno tome odazvali. Jedan je Isusovac, profesor tog sveučilišta, upravo 2. veljače — na dan raspusta — položio javno u crkvi svoje zadnje zavjete. Tome su činu prisustvovali svi sveučilištarci. Od ganuća su na svršetku svi zaplakali. Sada je vlada preuzela to sveučilište i dobila je 6 slušača.

Družba je u Onji imala kolegij. Kad je izišao dekret 23. siječnja, ljudi su donijeli darova i novca. Građani su 31. siječnja obavili generalnu pričest u Družbinoj crkvi. Navečer je gradski župnik imao oprosni govor i zahvalio Družbi za tolika dobra. Sva je crkva plakala. Kada su Isusovci iz Onje otputovali u Belgiju izlazile su mase naroda na postaje, ljubili im ruke i darivali ih.

U Valladolidu bi bile nastale demonstracije i bune, da Isusovci nijesu ljude mirili. Nitko od Družbe nije bio u neprilici, gdje će se nastaniti; dapače je bila poteškoća u tome, koga da ne uvrijede, ako mu ponudu odbiju. Masa je katkada neposlušna, pa su katolici ovom prilikom ipak navalili na auto, u kome se vozio pokrajinski namjesnik, i kamenjem su razbili stakla. Tu je 29. siječnja umro Isusovac Marcelin de la Paz u 90. godini. Gotovo je cijeli grad učestvovao kod njegova pogreba. Mase su pjevale himnu sv. Ignacija.

Kad su Isusovci odlazili iz Salamanke, došlo je silno mnoštvo naroda na kolodvor, da im izljubi ruke i obaspe ih cvijećem. Sutradan je odlazio drugi dio isusovačke kuće. Sada su komunisti htjeli da spriječe jučerašnje ovacije i rano su u velikom broju bili zauzeli sav kolodvor. Ali je domala nadošla silna masa katolika, da je komuniste brzo prošla volja protusloviti ma i jednom samo riječi te su se pametno povukli. Sav je kolodvor odjekivao od poklika i pjesama. U Belgiji su i načelnici i puk dočekali »papine mučenike«.

U Valenciji je Družba Isusova imala kolegij sa 400 pitomaca. Netom se doznalo za vladin dekret, dođoše bivši pitomci i iza odlaska Isusovaca preuzeše u svoje ruke upravu kolegija. To je trajalo od 2. II. do 5. II., je kolegij pripada anonimnom društvu. Vlada je ipak provalila u zavod i namjestila državne profesore. A pitomci? Svi se odseliše, jer roditelji hoće da dadu svojoj omladini katolički odgoj, ne drugi.

U Gandiji su Isusovci držali duh. vježbe za ženske, kada je izišao vladin dekret i 25. siječnja opet za muške. Jednih i drugih bilo je toliko, da je crkva bila dupkom puna. U Geroni se puk rastao od Isusovaca generalnom sv. pričešću.

Isusovci, koji su ostali u Španiji, po vladinom dekretu ne smiju djelovati u crkvama svoga reda, ali su oni svoju djelatnost prenijeli u župne i druge crkve. I što se dogodilo? Te su crkve oživjele novim životom. Ljudi hrle Isusovcima na ispovijed i propoivjed, duhovne vježbe i misije.

Družba imade blizu Malage oveći kolegij *Miraflores del Palo*. Tu su pitomci hotimice ostali u kolegiju sve do 2. veljače. Stariji su pitomci bdili zadnju noć i sproveli je u molitvi. Novi vladin direktor obratio se pismeno na roditelje pitomaca i obećao koješta, ako pitomci ostanu u zavodu. Ali nijedan pitomac nije ostao. Državni su se profesori uselili u prazni zavod, ali su do-

mala opet izišli, jer su svemu gradu bili na smijeh.

Kad su građani u Villafranki de los Barros doznali za vladin dekret, pohrlili su u kolegij Družbe Isusove i kroz plač predali mnogo raznih darova. Kod zadnje je mise crkva bila puna vjernika. Na koncu je progovorio rektor kolegija, ali kada je narod počeo glasno plakati, nije mogao dalje od ganuća i o. Muzqniz je morao nastaviti. Sav je puk na koncu o. Rektoru ljubio ruke. Družba je ovaj kolegij prenijela u Portugalsku, onamo su pošli i pitomci zavoda.

U Loyoli na glas o vladinom dekretu sabralo se silno mnoštvo naroda, te je izmolilo krunicu u bazilici sv. Ignacija i ispjevalo himnu sv. Ignacija i nato otišlo pred stan gradskog načelnika i prisililo ga, da kod vlade brzojavno protestira protiv raspusta Družbe. Slijedeći dan započela je devetnica u čast sv. Ignacija i bazilika je vazda bila puna katolika. 30. siječnja je silno mnoštvo muškaraca i žena pristupilo k sv. pričesti. Navečer preko 20.000 ljudi ispuni hram, kuću i vrt i glasno izmoliše sv. krunicu i napokon zapjevaše »Zdravo Kraljice«. Generalni je vikar držao zadnji govor i morao miriti narod i moliti ga da sustegne svoju srdžbu protiv vlade. Iza odlaska Isusovaca je neki liječnik prošao od sobe do sobe i svugdje stavio znak: »*Odmah će se vratiti.*«

U Vitoriji predadoše katolici Isusovcima bezbroj potpisa s pismom, u kome obećaju da ne će mirovati, dok se opet ne vrate. I obdariše ih svakojakim darovima. Jedan 70. godišnji župnik ponudi im pismeno svoje pokućstvo, jer da novca nema.

Još bismo i dalje mogli nabrajati. No tko bi mogao da sve naniže? I puk, seljaci i građani, radnici i obrtnici, trgovci i profesioniste, katolička inteligencija svi su se natjecali da iskažu svoju zahvalnost i privrženost prema Družbi Isusovoj. Dapače joj to izraziše i mnogi socijalisti i liberalci jer vide da je po srijedi očevidna nepravda. A ipak je Azanina vlada imala obraza da cinički javi kroz svoje novine, da je 2. veljače dan raspusta Družbe protekao sasma u prilog i uz odobravanje vladina dekreta. Ipak se dlanom ne može pokriti sunce, ni službenim izjavama zabašuriti istina.

Cinizam vladina dekreta.

Družba Isusova je imala u Španjolskoj početkom ove godine 5 provincija, te ukupno 3001 člana,[1] koji su djelovali u 81 kući ili kolegiju. Gotovo svaka je kuća imala osnovnu školu za radničku djecu, večernje škole za mladiće i radnike, nedjeljne škole, pa preko 30.000 pitomaca u internatima. Uz to su Isusovci uzdržavali profesijonalne škole za radnike i radnice. Da navedemo nekoje U Valenciji je do 900 mladića pohađalo isusovačku večernju školu, u kojoj je bilo tečajeva za trgovinu, mekaniku, elektriku, graditeljstvo i slično. U Valladolidu i Madridu su kod večernjih škola bili tečajevi za računovodstvo, daktilografiju, teoretsku i praktičnu mehaniku i t. d. U Barceloni su Isusovci imali školu umjetnosti s 400 učenika. U Toledu su imali uz večernje škole i tečajeve za turizam.

[1] A ne kao što je to javila beogradska *Pravda* 200.000 (sic). Uistinu »Pravda« ima zamjerno precizne informacije.

Katolički je institut umjetnosti i industrije u Madridu bio svjetskog glasa. Iz njega je izišlo na tisuće vrsnih radnika, profesionalaca i inžinjera. Taj se institut sada preselio u Belgiju (Liège). U Gijonu je pod vodstvom jednog Isusovca cvjetao sindikat radnicâ i sluškinjâ, te mu je i država davala novčanu potporu. Taj je sindikat imao mnogo profesionalnih škola. Slične su škole postojale i u Sautanderu, Manrezi, S. Sebastianu i Bilbau. Ukupno je bilo do 100.000 muških i ženskih razne dobi, koji su pohađali b a d a v a sve ove škole. Ti sada ostaju bez pouke i odgoja.

Još će teže siromasi osjetiti raspust Družbe. Stari je običaj da se na vratima svake isusovačke kuće dijeli siromasima. Ima kolegija, koji kao oni u Granati i Onji dnevno dijele preko 100 obroka jela. I novca daju, osobito sramežljivim siromasima. Gotovo svaka kuća Družbina imade društvo sv. Vinka, ekonomsku kuhinju. Kolegij u Barceloni dijeli siromasima u jelu, novcu i odijelu i zaodjene svake godine više stotina siromašnih obitelji. Isto je i u Madridu i drugdje. U Sevilji posebni patronat imade najmoderniju kliniku, gdje se liječe bolesnici badava. U Palmi (Mallorka) je ekonomska kuhinja u godini dana razdijelila preko 80 tisuća obroka. U Madridu je »Ustanova kršćanskog nauka« dala siromasima 289.811 odijela i 58.000 metara platna, preko 635.000 kg. [illegible]estvine, sve kroz 1 godinu. U Madridu su Isusovci [illegible]ali 7 konferencija sv. Vinka, jednu »kolijevku« za radničke majke, te »kap mlijeka«, ambulatorij badava. Isusovac Carlos Ferris je g. 190[illegible] osnovao kuću za gubavce, Družba je tu uzdržavala 635 gubavaca. Družba se brinula i za iseljenike pomoću svog »Društva sv. Rafaela« i kod španjolske kolonije u Bordeaux-u sa »E l s o l a r e s p a n o l«.

U Španjolskoj postoji Katolička agrarna konfederacija s tisućama sindikatâ, koja je spasila milijune seljaka. Nju je osnovao i promicao Isusovac Nevares. On je osnovao i Socijalnu kuću u Valladolidu s 2.000 članova i konzumnu trgovinu, osiguranje majki sa 600 članica i školsko udruženje. — U Bilbau cvjeta Radnički patronat, po kome su se javila u Španiji i profesijonalna udruženja: udruženje činovnika imade 1.600 članova, Katolička federacija sindikata u Baski 10.000 članova, konzumna udruženja, društva za gradnju ekonomskih kuća, razne novčane zadruge. Sve je to poteklo od jednog Isusovca. — Isusovci takove ustanove podržavaju u S. Sebastianu i El Pelo (Malaga). Ovdje dapače postoji pod vodstvom Isusovaca i udruženje ribara, koje se brine za njihovo moralno i materijalno dobro, za nove metode u ribarenju, što bolju i lakšu prodaju ribe. Jedan je Isusovac u Amurriu osnovao popravilište za mlade zločince, drugi u Malagi zavod za zapuštenu djecu.

Družba Isusova brine se i za znanost. Osim gore spomenutih škola valja spomenuti posebice srednje škole u 21 kolegiju sa 7.0000 pitomaca. Tu predaje 506 profesora. Do 300 učenika dobiva badava i pouku i sve uzdržavanje. Na daleko je poznato

isusovačko T r g o v a č k o s v e u č i l i š t e D e u s t a blizu Bilbaa, koje je osnovano g. 1887., prvo takove vrsti u Španiji. Tu predaje 36 profesora. Sveučilište ima najmodernije laboratorije za fiziku, kemiju i merceologiju. Uz ovo sveučilište djeluje i t. zv. »K n j i ž e v n o s v e u č i l i š t e« — filozofski fakultet. Svjetski glas uživaju i Kemički institut i Biološki laboratorij u Saria kod Barcelone. I druge narodnosti priznaju diplome ovih ustanova. Poznato je papinsko sveučilište u Comillas. Ono u Valenciji uz obične fakultete imade industrijske i trgovačke akademije. Isusovci iamadu u Španiji i 4 poznate zvjezdarnice. Osobito je poznata ona u Ebru.

Eto sve su ovo nerazumni sektarci u svom bjesnilu protiv Družbe Isusove potezom pera uništili. Time su pokazali, da im je više do mržnje negoli do dobra naroda. Sada su ti sektarci dalje nastavili. Iznijeli su križeve iz škola i sudnica, groblja proglasili interkonfesijonalnima, zabranjuju procesije, već spremaju drakonske mjere i protiv drugih crkvenih mjera. Loža ne zna nego mrziti i progoniti što ne misli njezinom glavom. Vjerski boj raste i uništit će tolike energije onog plemenitog naroda. Sve u znaku »slobode savjesti«, sve u znaku »progresa«. Bijedne li ironije!

Glasovi iz naših krajeva.

Protiv raspusta Družbe istupili su K a t o l i č k i t j e d n i k, G o s p a s i n j s k a, N e d j e l j a, H r v a t s k a s t r a ž a, K a t o l i č k i l i s t, Ž i v o t, G l a s n i k p r e s v. S r c a I s u s o v a, N a r o d n a s v i j e s t i ostala katolička štampa.

14. 2. 1932. je bila veličanstvena proslava 10. godišnjice vladanja Pija XI. u Zagrebu (u Zagreb. Zboru), na kojoj je učestvovalo preko 15.000 osoba. Sa zbora je poslan sv. Ocu ovaj brzojav:

»Katolici grada Zagreba okupljeni na proslavi 10. godišnjice vladanja Vaše Svetosti izriču u duhu hrvatskih tradicija vjernost katoličkoj Crkvi i njezinom Poglavaru. *Osuđujemo nepravde,* koje protivnici nanose Crkvi, *posebno u Španiji, gdje uz druge progone nepravedno raspustiše Družbu Isusovu samo radi poslušnosti Vrhovnom Glavaru Crkve.*«

9. 3. 1932. je »H r v a t s k a b o g o s l o v s k a a k a d e m i j a« u Zagrebu sa svoje glavne skupštine poslala također odulji brzojav sv. Ocu Papi. U tom brzojavu veli i ovo:

»Znamo da je srce Tvoje Svetosti teško dirnuto izgonom i raspustom Družbe Isusove u Španjolskoj. Vlastodršci navode razlog, da Družba Isusova ***imade posebni zavjet poslušnosti prema Tvojoj Svetosti. To je nepravda i uvreda, a tko vrijeđa Glavu sv. Crkve vrijeđa katolike svega svijeta. Protiv te nepravde protestiramo i želimo da se ovaj zaslužni red opet uspostavi u zemlji svoga Utemeljitelja.«***

Ovim se protestima pridružuju i Slovenski oo. Franjevci svojim pismom na vlč. o. Provincijala D. I.:

Španjolska je vlada protupravno i nasilno izagnala Vašu dragu subraću. I to iz domovine svetoga utemeljitelja Družbe Isusove - IGNACIJA. Pojmljivo, da Vas, Visokopoštovani, i cijelu Provinciju Vašu duboko bole progoni skroz nedužnih. Trpljenje brata trpljenje je braće Družbe.

Dozvolite, Visokopoštovani, da Vam predstavništvo naše slovenske franjevačke Provincije sv. Križa, sabrano na svom zasjedanju, izrekne svoje i u ime cijele Provincije najsrdačnije saučešće. Pogotovu Vas, Visokopoštovani, tješi uvjerenje, da Vaša subraća — prema riječima svetoga Oca — trpe radi IMENA GOSPODNJEGA i radi vidljivog Namjesnika Njegovog na zemlji. Ka... su dionici gorkosti, neka budu i veselja. Kao apostoli! »Ali oni otidoše ispred vijeća radujući se, što su bili smatrani dostojni, da trpe sramotu za IME ISUSOVO.« (Dj. Ap. 5, 41.) Neka bi se na njima u potpunom opsegu ispunila riječ Gospodinova: »Uzdajte se, ja sam nadvladao svijet!« (Iv. 16, 33.)

Da bi Vaša španjolska subraća oćutjela već sada obilje utjehe, i da bi ubrzo drugo šta doživjela, moli s onima, koji Vašu Družbu visoko poštuju, također Predstavništvo naše Provincije a s njim i cijela Provincija.

Primite, Visokopoštovani, izraze našega dubokog poštovanja.

Za provincijalno predstavništvo — *Provincijal*

Ljubljana, 4. veljače 1932. — *Gvido Rant O. F. M.*

Već 26. 1. 1932. izišao je članak u zagrebačkom »Jutarnjem Listu«. Članak je značajan. Tu se veli i ovo:

»Danas čak i dojučerašnji najogorčeniji protivnici Isusovaca moraju priznati ogromne zasluge isusovačkoga reda za duhovni kulturni život čovječanstva. Bez Isusovaca suma našega znanja i blagostanja bila bi sigurno siromašnija. Povijest isusovačkoga reda za posljednja tri stoljeća povijevst je svih naših civilizatornih nastojanja. Za razliku od ostalih katoličkih redova, ograničenih manje više na okvir svoga samostana, Isusovci prožimaju sve manifestacije, sve slojeve civilizacije, unoseći svakuda svoju disciplinu duha, svoj zanos za najviše etičke vrednote kršćanstva i katoličanstva. Nema područja duhovne djelatnosti, koje bi bilo njima zatvoreno; svagdje oni nalaze pozicije, potrebne zauzeti, držati i braniti u skladu sa svojom idejom. Snaga njihove prilagodljivosti je vanredna. Savjetnici su vladara i promicatelji novih obrta, nosioci kulture u barbarskim stranama i najsavjesniji radnici u učenja...im kabinetima. Oni, kostur najveće internacijonalne organizacije, katoličke Crkve, među svakim narodom živi su nosioci njegove nacijonalne ideje, nastojeći izmiriti ekskluzivizme s univerzalnošću Crkve. Kulturni niveau današnje Španije nezamisliv je bez rada isusovačkoga reda. I danas, kad republikanska nova vlast radi na izgonu isusovčkog reda iz zemlje, moguće niti ne sluti da kida time s najjačom svojom kulturnom tradicijom.«

»Utjecaj isusovačkog reda i njegovog rada u našoj vlastitoj kulturnoj povijesti od velikog je zamašaja. Isusovci došavši u naše strane postali su najjačim pionirima naobrazbe i uljudbe. Oni su utemeljili prvu gimnaziju u Zagrebu, udarili temelje našoj univerzi. A bilo je to u doba kad je Zagreb bio malo etapno mjesto iza turske ogromne fronte, kad je linija Kaniža, Koprivnica Ivanić, Sisak, Petrinja, Karlovac bila vječno bojište. Poslije oslobođenja Slavonije od Turaka polaze onamo prvi Isusovci, braća njihova reda, putujući su učitelji, koji učeći kršćansku nauku uče zaostalo pučanstvo pisanju i čitanju. Stara pak dubrovačka isusovačka gimnazija odgojila je cijeli niz velikih naših ljudi, dala prve pouke jednom Ruđeru Boškoviću, prvom našem velikanu — učenjaku međunarodnoga imena. Kao svagdje tako su i kod nas Isusovci odgajali generacije ljudi značajnika, visoke etičke razine, ljude duha, koji su zdravim konzervatizmom u najtežim vremenima znali sačuvati načela čovječanstva.«

»Liberalizam XIX. vijeka pokušao je prelomiti štap nad isusovačkim redom i njegovim načelima. Sve tekovine a po tom i ideje XIX. vijeka danas su stvarno u krizi, jednostrana njihova primjena moguće je također jedan uzročnik općeg duhovnog preziranja današnjice. Ideali toga liberalizma danas su u stvari zamagljeni, njihove su konture iskrivljene, njihov konstruktivizam i progresizam gubi svoju privlačljivu uvjerljivost. Nije uspio nadživjeti kršćanstvo, reorganizirano Loyolinim metodama. On još uvijek daje ljudstvu putokaz u maksimum sređenja životnoga smisla. Mesijanstvo njegovo još uvijek živi i tješi i iscjeljuje. I nije bez značaja da kaotične revolucije najžešće jurišaju na isusovački katolicizam, koji nosi disciplinu duha, zdrav konzervativizam rada i prokušana etička načela, te temelje kulture zpada, koji su najviše ugroženi.«

Papa Pijo XI. o raspustu Družbe u Španiji.

24. 1. 1932. bilo je u Vatikanu svečano čitanje dekreta o herojčkim krepostima Vinka Pallottia. Tom prigodom reče sv. Otac, da je obaviješten o raspustu Družbe Isusove u Španiji i nadoveže:

»Istina u ovoj žalosnoj okolnosti imade nešto izvanredno lijepa i slavna za Papu i njegove dobre sinove Družbe Isusove. To je ono isto što su tako radosno osjećali apostoli, kada otidoše ispred vijeća veseleći se, što su bili smatrani dostojni, da trpe sramotu za ime Isusovo. Upravo je to, radi čega izgone one redovnike; upravo radi toga i trpe. To je njihova slava i njihova utjeha, a oni dobro znadu, da je i slava i utjeha Ocu što ima takove sinove, takove branitelje, jer se mogu zvati (poglavito ovaj čas) ne samo ispovjednici, nego i mučenici papini, mučenici Namjesnaka Kristova. To je ona vjernost, što ih veže sa sv. Stolicom.« »Oservatore romano« 25. I. 1932. to donosi i nadodaje: »Njegova Svetost reče, da je njegova sveta dužnost, ako izrazi svoje očinsko priznanje i pred ovom odličnom skupštinom — a to je isto što i pred licem svega svijeta — postavi pitanje na Dnevni red sve Crkve, svega Kraljevstva Kristova. Papa znade da Isusovci znadu, kako je Ime, za koje trpe, njihova jakost, njihova utjeha, njihovo pouzdanje, njihova nada, njihova neuzdrmana sigurnost glede budućnosti, ma kakova ona bila. Ta uistinu spas je u imenu Isusovu. Nomen eius Iesus, ipse inim salvum faciet populum suum. Oni imaju

pravo da kažu ovom svom božanskom Gospodinu: Eris salvator noster — Bit ćeš naš spas.«

Zašto progone Družbu Isusovu?

U Rimu se sabraše rektori raznih kolegija i starješine redova (do 60 osoba), da izraze svoju bratsku sućut prema Družbi Isusovoj. Rektor talijanskog kolegija Capranicuma, održao odulji govor i reče ispred drugih, da je Španjolski progon plod nečuvene zlobe. General je L e d o c h o w s k i odgovorio:

Družbu su vazda progonili i progonit će je u buduće... Ona prima prve navale neprijateljske. Ovaj je udarac izvanredno težak, jer je porušeno 5 provincija, uništena su uzorna poduzeća, izbačeno je 3000 redovnika, 1200 skolastika moralo se iseliti. No tu nas dvije stvari tješe. Prva je razlog progona. Protivnik ga javno naveo; to je naša vjernost i privrženost prema Papi, Crkvi. Druga je stvar: iskrene izjave i simpatije sa svih strana. Vele da smo u Španjolskoj omraženi! Vlada uza svu svoju silu i vlast nije mogla spriječiti očitovanja privrženosti prema Družbi. Po svim stranama Evrope i u Americi kude postupak španjolske vlade; vele da je onaj progon nepravedan, protiliberalan, nedemokratičan, nedostojan 20. vijeka.

Već je g. 1650. Poljak N i k o l a L a n c i c i u s D. I. u svodjelu »D e p r a e s t a n t i a i n s t i t u t i S o c i e t a t i s I e s u« (p. 246) naveo pet vrsti ljudi, koji udaraju na Družbu: heretici, pogani, katolici lošeg života, nekoji prelati i crkvenjaci prema Družbi slabo raspoloženi zbog privatnog kojeg uzroka, te konačno nekoji dobri ljudi zavedeni od zločestih ili zavidnih osoba. — Isti pisac spominje, kako je po sv. Ambrozu, Bernardu i Lovri Justinianiu čitav život Kristov bio križ i mučeništvo. Družba ne nosi uzalud Isusovo ime i na nju se mogu primjeniti Pavlove riječi: »A znamo, da onima koji ljube Boga, sve zajedno pomaže na dobro, koji su pozvani po odredbi. Jer koje naprijed pozna, one i preodredi, da budu jednaki slici Sina njegova.«[2] I Isus je je prorekao svojim apostolima:

»Ako svijet mrzi na vas, znajte, da je mrzio na mene prije vas. Kad biste bili od svijeta, onda bi svijet svoje ljubio, a kako niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao od svijeta, zato svijet mrzi na vas. Sjetite se riječi, koje sam vam rekao: Nije sluga veći od svoga gospodara. Ako su mene progonili, i vas će progoniti.« (Iv. 15, 18 - 20)

Liberalne novine »F r a n k f u r t e r Z e i t u n g« su 4. I. 1932. donijele posebni članak o isusovačkom redu. Tu se ističe, kako su prvi i žestoki neprijatelji ovog reda bili protestanti, premda nije red protiv njih osnovan.

[2] Rim. 8, 28 - 29).

Red je imao neprijatelja i među katolicima. Tome je dakako bilo više uzroka, ali najvažniji je bio onaj, što je red već odavna zastupao njstrožiji pojam o supremaciji rimske Stolice. To je potaklo više vlada u 18. vijeku te su zaiskali raspust isusovačkog reda. To je i izveo Papa Klement XIV. g. 1773.«

Dalje navodi pisac, kako po svijetu kola mnogo krivih predrasuda, te veli:

»Širi se jedna, rekao bih neoboriva predrasuda, da je isusovački red sumnjivo društvo, koje je kadro svašta. Čitavo mnoštvo priča ide od usta do usta. No tu se može jednostavno to kazati, da red, koji bi u sebi nosio samo i jedan dio destrukcije, koju mu se pripisuje, davno već ne bi ni postojao, jer bi se takav duh napokon obratio protiv samog reda. Povijest i sudbinu isusovačkog reda možemo poglavito samo time protumačiti, što je red vazda pokazao osobitu aktivnost i sposobnost, a takovi ljudi imaju vazda protivnika. Rivalitetâ je red imao i unutar katoličke Crkve, kako se to već u životu događa. Ali krivo bi to bilo, ako bi tko kazao da postoji opreka između katolicizma i isusovačkoga reda. Tko navaljuje na red, taj napad na Crkvu. Da ovaj red imade vazda osobito značenje, leži u izbiranju novih članova. Taj izbor omogućuje, te red sastoji od darovitih i dobro izobraženih osoba. Ovi ljudi skupa imaju mnoštvo znanja, oni mogu nešto i trude se da to upotrijebe na korist Crkve. Isusovci su vođe u gojenju katoličke znanosti. Tako je bilo i u Španiji.«

I veliki se španjolski filozof J. B a l m e s u svom djelu »P r o t e s t a n t i z a m i k a t o l i c i z a m« osvrće na isusovački red te veli da taj red »nema mladosti ni starosti«:

»Nemoguće je govoriti o vjerskim redovima ili razmatrati vjersku, političku i književnu povijest zadnjih triju vjekova, a da neprestano ne susretneš Isusovce; nemoguće je proći kroz najudaljenije zemlje, preploviti nepoznata mora ili izići na skrajne obale, prodrijeti u najstrašnije divlje krajeve, a da tu bilo kako ne naiđeš na Isusovce; nemoguće je zaustaviti se kod bilo koje struke u našim bibliotekama, a da ne vidiš spise koga Isusovca. Ovaj je red već pri svom osnutku naišao na brojne neprijatelje i ti ga nijesu pustili u miru ni za njegova sjaja, niti kada je bio dokinut. To napadanje nije nikada prestalo da bude ljutim progonom. Otkada je uskrsnuo taj red, oči su u nj uprte, jer se ljudi boje da će se opet podići do svoje stare moći; sjaj, kojim odsijevaju listovi njegove slavne povijesti, ne pušta da ostane neopažen i može samo da poveća zabrinutost onih, koje ni upad Kozaka ne bi toliko uznemirio, koliko ih uznemiri osnutak kojeg novog isusovačkog kolegija. Mora dakle da je u tom redu nešto osebujno i izvanredno, kad izazivlje tako općenitu pažnju, te čak samo ime toga reda uznemiri njegove neprijatelje. Isusovce nitko ne prezire, nego ih se boje.«

»Čitavim se staležima i udrugama događa ono, što se zbiva i kod pojedinih ljudi. Izvanredna zasluga mora nužno izazvati i mnogo neprijatelja. Tomu je razlog, što ljudi zavidno promatraju takove zasluge, često sa strahom. Da doznamo, koji je pravi početak te neprijateljeve mržnje na Isusovce, dosta je da pogledamo, koji su glavni njihovi neprijatelji. Kako je poznato, to su u prvom redu protestanti i bezvjerci (loža!), a u drugom redu svi oni ljudi, koji s većom ili s manjom sviješću, većom ili manjom odlučnošću nijesu vrlo odani

ili podvrženi vlasti rimske Crkve. Sve te ljude vodi u njihovoj mržnji protiv Isusovaca jedan nagon, a taj je što uistinu nijesu nikada naišli na strašnijeg neprijatelji.«[3]

Isusovačka osveta.

W. Ledochowski, general Družbe Isusove, upravio je iza raspusta Družbe španjolskim Isusovcima 25. 1. 1932. posebno pismo, u kome veli:

»Bog dao, Bog oduzeo; neka je ime Gospodnje blagoslovljeno. To neka bude svih nas glas, ovo da ćutimo u svojoj duši i posred nevolja, koje nas odasvuda snalaze, jer je Bog, kako veli Crkva u liturgičkoj molitvi, na veću slavu svoga imena podigao po sv. Ignaciju ovu najmanju Družbu i nema stvorene sile, koja bi nas mogla zapriječiti da ne postignemo ovaj jedini cilj svog zvanja. Srce se naše u prsima radi ljudske slabosti steže i kano ti roni, jer gledamo kako je kao u tren oka porušeno toliko djela, poduzetih s tolikim trudom za Božju službu i spas dušâ i nas su izbacili iz naših kuća kao zločince. Ali nemojmo da nas bol poništi, nego, kako i dolikuje pravim sinovima sv. Ignacija, uperimo radije sve svoje sile na to, da u svim promjenama što bolje slijedimo Krista Gospodina i s njim usko spojeni brinemo se svugdje za slavu Boga na visini i mir ljudi na zemlji. »Kad sam slab, tada sam jak« (2. Kor. 12; 10) govorio je onaj veliki apostol naroda, koga obraćenje danas slavimo. To i mi opetujemo, jer što smo više lišeni ljudskih sredstava, tim će više Krist Gospodin u nama i po nama djelovati na veću svoju slavu. Veselite se stoga, što ste smatrani dostojni da trpite sramotu za ime Isusovo. Molite se i za svoje progonitelje; molite se za svoju premilu Domovinu, da po Božjem milosrđu mir zađe u odlučnom ispovijedanju one vjere, kojom se odlikovala za toliko vjekova.«

To je eto isusovačka »osveta«.

Antun Alfirević D. I.

---

[3] Odulje u *Životu* 1928, str. 306 - 308.

QUADRAGESIMO ANNO

HOTEĆI da socijalnom pokretu Leona XIII. dade novi polet što ga zahtijevaju hitne potrebe suvremenoga društva. Pijo Papa XI. je odlučio da ne čeka pedesetu godišnjicu, već da što svečanije proslavi četrdesetu godinu opstanka i djelovanje besmrtne enciklike Rerum Novarum.

Sama proslava jubileja nije mogla biti dovoljnom. Velike promjene, koje su se iza najstrašnijeg od svih ratova pojavile u moralnom, socijalnom i političkom poretku, zahtijevale su, da se ponovno istakne dokumenat Leona XIII.; tražile su, da se razjasne neke točke, o kojima se stalo sumnjati ili prepirati i da ih se pače popuni smjernicama, koje bi odgovarale novoj situaciji.

Brižna skrb zajedničkog Oca svih vjernika, neumorna aktivnost vrhovnog vođe kršćanstva nije mogla uskratiti katoličkoj znanosti tu dragocjenu pripomoć, vjernicima te prevažne direktive, a svijetu to naučno svijetlo.

Muževi, koji su se specijalizovali u socijalnom pitanju budu pozvani u Rim. Iz njihovih je zrelih razmišljanja i pregovaranja izašao nacrt, što ga je Njegova Svetost ispitala, promijenila, ispravila i dala na ponovno proučavanje, dok njenom visokom sankcijom ti razni pokušaji ne postadoše enciklikom Quadragesimo anno, koja je datirana upravo obljetnicom Rerum Novarum — 15. svibnja 1931.

Naš je članak samo jednostavan prikaz bogatog sadržaja enciklike. Obradit ćemo njena tri dijela, dodavši neka razjašnjenja, kako ih bude tekst zahtijevao. No prije svega su potrebne

NEKE NAPOMENE.

Papinske su enciklike obično upravljene Patrijarsima, Primatima, Nadbiskupima, Biskupima i ostalim redovitim pastirima, koji su u miru i zajednici sa Apostolskom Stolicom: Vrhovni Pontifeks računa na njihovu revnost, koja će među povjerenim im stadom raširiti riječi Pastira svijû Pastira. No ovoga se puta enciklika obraća izravno svima kršćanima katoličkoga svijeta: »*itemque ad Christi fideles catholici Orbis universos.*«

Većina enciklika — pa i sama *Rerum Novarum* — nemaju nikakove razdiobe u dijelove i odlomke; ovaj puta razni podnaslovi najavljuju slijed ideja. No jedna stvar može čovjeka da u tome začudi, a možda i malo smete. Glavni naslovi triju dijelova — izuzevši naslov prvoga dijela — ne odgovaraju nacrtu, što ga je Papa tako jasno istakao u rubrici »*Svrha ovoga pisma — Scopus*

---

*) Donosimo ovaj komentar Papine enciklike, što ga je za »Život« napisao moralista i socijolog svjetskog glasa o. Artur Vermeersch. Njegova je kompetencija to veća, što je i sam bio u onom »savjetu« socijologa, o kojem govori, da je vršio pripravne radove za encikliku Quadragesimo anno. U slijedećem će broju »Života« izaći nastavak i glavni dio Vermeerschova prikaza enciklike. **Uredništvo najtoplije zahvaljuje velikom učenjaku na ljubeznoj suradnji. (Nap. Uredništva.)**

praesentium litterarum«. Naslov »Auktoritet Crkve u socijalnim i ekonomskim pitanjima« stavljen pred čitav drugi dio enciklike ne odgovara čitavom njegovu sadržaju. A samo se po sebi razumije, da se sv. Otac u trećem dijelu ne ograđuje samo na to da prikaže velike promjene, koje su nastale iza Leona XIII., kako bi se to moglo misliti prema naslovu. Kako da se protumači to nesuglasje? Ne treba baš daleko tražiti. Ni drugi ni treći podnaslov ne bi smjeli biti u sredini stranice, već bi se morali nalaziti sa strane, odnoseći se samo na početni dio teksta. Stoga su u *Acta Apostolicae Sedis* svi podnaslovi stavljeni kao bilješke sa strane. Jedino je prvomu podnaslovu »Blagotvorni plodovi enciklike Rerum Novarum« bolje mjesto u sredini stranice, negoli sa strane.

Nalazili se podnaslovi u sredini ili sa strane, ostaju oni isti u raznim izdanjima i prijevodima enciklike. Njih su sastavili redaktori enciklike i budući da uokviruju tekst, što ga je odobrila Njegova Svetost, eo ipso i sami postadoše tim autentičnima.

UVOD U ENCIKLIKU.

Vrhovni Pontifeks ponajprije spominje prilike, u kojima je Leo XIII. objelodanio encikliku *Rerum Novarum* i kako ju je: moderni svijet dočekao.

Prijašnje su enciklike: o ženidbi *(Arcanum,* 10. II. 1880), o podrijetlu građanske vlasti *(Diuturnum,* 29. V. 1881.), o odnošaju te vlasti prema Crkvi građanske vlasti *(Immortale Dei,* 1. XI. 1885.), o glavnim građanskim dužnostima kršćana *(Sapientiae christianae,* 10. I. 1890.), o socijalističkim zabludama *(Quod Apostolici,* 28. XII. 1878.), o izopačenom shvaćanju ljudske slobode *(Libertas,* 20. V. 1888.), i ostali pontifikalni dokumenti na neki način prokrčili put enciklici *Rerum Novarum.* Ova se enciklika razlikuje od ostalih u tome, što pred čitav svijet iznosi socijalni nacrt, kako da se uredi radničko pitanje. Tadašnja je situacija zahtijevala te smjernice.

Pred konac su naime XIX. stoljeća ekonomske promjene i napredak industrije stavili malen broj bogataša, koji su se koristili modernim iznašašćima, nasuprot beskrajnom mnoštvu radnika, koji su bili bačeni u najžalosnije stanje i zaludu nastojali, da ga se riješe. Oni prvi, zadovoljni sa svojim položajem rado se ispričavahu fatalnošću ekonomskih zakona, a cijelom zlu tražili su lijeka samo u ljubavi — milostinji, kao da je ljubav kadra da pokrije nepravdu. Na drugoj je pak strani u srcima rasla mukla srdžba, i zadahnjivala revolucijonarnim željama one, koji nisu dovoljno bili prožeti kršćanskim duhom, da se ograniče na to da zahtijevaju hitne reforme.
Slažući se s ovim posljednima i mnogi katolički svećenici i lajici nisu mogli vjerovati, da su takove nejednakosti u imetku u skladu s nakanama neizmjerno mudrog Stvoritelja. No njih su jedni odbijali kao opasne novotare, a drugi — često i dobronamjerni — kočili su njihov rad svojim nacrtima, i oni su oklijevali, krzmali, ostajali u neizvjesnosti.

Kao što se i inače često događa, oči se sviju obratiše Petrovoj stolici: naročitom upornošću upirahu u nju svoje poglede ljudi, koji su više od ostalih bili upućeni u socijalne stvari.

Papa promisli stvar, sazove jedan savjet; a zatim — svjestan svoje službe, koja mu zabranjivala da šuti u tako važnoj

stvari — odluči da progovori cijeloj Crkvi, čitavome ljudskome rodu. I 15. svibnja 1891. pokaza on ljudskoj obitelji nove putove, kojima mora udariti, da pomiri kapital i rad.

Ne posuđujući u tu svrhu ništa ni od liberalizma ni od socijalizma, već svijestan svojega prava i svoje kompetencije, rasvijetljen jedino nepromjenljivim principima zdravoga razuma i objave, bolno dirnut nedostojnim stanjem radnikovim, s auktoritetom i pouzdanjem izjavi Leo XIII., koja su međusobna prava i dužnosti bogataša i proletera, kapitalista i radnika i što se u toj stvari može očekivati od Crkve, od države i od samih radnika i poslodavaca.

Na taj način Njegova Svetost Pijo XI. rezimira to veliko Leonovo djelo: encikliku R e r u m N o v a r u m.

Nju su lijepo primili svi ljudi, kojima je bilo stalo do socijalnog i ekonomskog poretka, pače i oni, koji su inače bili udaljeni od vjere; s radošću su je dočekali kršćanski radnici. No naišla je također i na klevetnike i to u krugovima — pače i katoličkim —, koji su osjetili, da su enciklikom pogođene njihove predrasude. Neki se od njih nađoše čak i uvrijeđenima.

NACRT ENCIKLIKE.

Sveti Otac iza toga osvrta donosi plan svoje nove enciklike. On hoće: da 1. istakne blagodati enciklike *Rerum Novarum:,* 2. raspрši poteškoće i riješi sumnje, koje su nastale iza enciklike *Rerum Novarum* i da još opširnije razvije neke njene smjernice; i napokon 3. da ispita i izrekne sud nad sadašnjom ekonomijom i socijalizmom; da otkrije pravi i duboki korijen socijalnog meteža, od kojeg patimo i da na kršćansku reformu institucija i života upozori kao na sredstvo spasonosne obnove.

I. Blagodati enciklike Rerum Novarum.

Samo ćemo se kratko obazreti na taj prvi dio, jer ne izazivlje nikakva posebnoga problema.

Vrhovni Pontifeks svodi blagodati, koje su proistekle iz R e r u m N o v a r u m, na tri kategorije: na djelovanje Crkve, na djelovanje javnih oblasti i na djelovanje pojedinaca.

1. Zahvaljujući enciklici pod utjecajem Papa, biskupa i učenjaka stvorena je prava katolička s o c i j a l n a š k o l a. Propagirana na socijalnim konferencijama katoličkih Sveučilišta, Akademija i Sjemeništa: na socijalnim kongresima, Socijalnim Sedmicama (Francuska je imala već 34. Sedmicu) i u naučnim kružocima, stvorila je ona čitavu baštinu načela, koju katolici stavljaju na raspolaganje i nekatolicima, da i oni imaju u njoj udjela, a cijene je pojedinci, zakonadavci i magistrati. Dokaz je tomu Versailleski ugovor. U trinaestom dijelu koji se bavi R a d o m, u drugom odlomku iznosi se tu devet općih načela o organizaciji rada, u kojima su se trideset i dva naroda složila. Od tih devet principa šest je njih prema izjavama francuskog

senatora de Las Casesa[1] gotovo istim riječima formulirano u Leonovoj enciklici, a tri ostala nalaze u njoj svoj oslon i svoje obrazloženje.

2. Enciklikom je inaugurirana čitava socijalna politika, kojoj su mnogi najugledniji katolici dali snažnog poticaja. Pod imenom Socijalne ekonomije ili Socijologije (taj je izraz manje prikladan), potjerala je nova grana na stablu juridičke znanosti; izdani su socijalni zakoni i stanje je radnika postalo bolje.

3. Radi zakona, koji su bili manje neprijateljski raspoloženi prema radničkom udruživanju, stala su upravo da cvatu društva katoličkih radnika.[2]

Govoreći tu o toleriranju interkonfesijonalnih sindikata, koje je Papa Pijo XI. — uz neke mjere sigurnosti i opreza, da se očuva katolička vjera — prepustio sudu njemačkih biskupa,[3] Njegova Svetost Pijo XI. ovlašćuje biskupe, da — uz slične garancije — dozvole neutralne sindikate ondje, gdje ne bi bilo moguće osnovati sindikate u katoličkom duhu.

Papa se raduje napretku tih kršćanskih udruženja, iako su još prilično nadmašena od federacija oprečnoga duha: druga naime socijalistička internacijonala obuhvaća 15 milijuna radnika, neutralni sindikati Udruženih Država broje šest milijuna članova; treća komunistička internacijonala sa sjedištem u Moskvi ima deset milijuna upisanih radnika, dok su u kršćanskim sindikatima učlanjena tri milijuna radnika — računajući zajedno katolike i protestante.

Sveti se Otac veseli, gledajući kako su harmonički povezane ekonomske i duhovne blagodati u udruženjima seljačkoga i građanskoga svijeta. Kako da na tom mjestu ne spomenemo Ligu belgijskih seljaka, koja je čitavom svijetu poznata pod imenom Boerenbond Belge: ona je — može se mirne duše reći — spasila vjeru belgijskog sela i podigla socijalni niveau poniznih zemljoradnika.

Papa se — unatoč poteškoćama — nada, da će slična udruženja stati doskora uspijevati i u krugovima poslodavaca.

Na koncu tog prvog dijela Papa nazivlje encikliku Rerum Novarum Velikom Poveljom Rada: na njoj se mora osnivati čitavo kršćansko socijalno djelovanje. Nezahvalnicima ili ograničenim neznalicama pokazuju se svi oni, koji podcjenjuju veliki akt Leona XIII.

Artur Vermeersch D. I.

---

[1] Senat. sjednica od 17. VI. 1927., Journal Officiel, p. 627.

[2] O čitavom tom pokretu vidi zanimljivo djelo o. Guittona D. I.: 1891, Važan datum u povijesti radnika, Spes, Paris.

[3] Enciklika Singulari quadam, 24. rujna 1912. De consociotionibus opificum catholicis et mixtis in Germania. (Per. VII., 19).

P. Verlaine -- M. Pavelić D. I.

MISTIČNI RAZGOVOR

I.*

Moj Bog reče: »Ljubi me, moj sinko! Gle mi
Probit bok i Srce, što sja i krv lije,
Noge, što suzama Marija ih mije,
Bolna leđa, koja grijeh tvoj satire mi,

I ruke. I Križ gle, žuč i čavle te mi,
I sve to te uči, da ti ljubiti je
U tom gorkom svijetu, gdje se tijelo smije,
Samo moje Tijelo, Krv i besjede mi.

Nisam li ja tebe na smrt milovao,
Moj brate u Ocu, Duhom dijete moje,
I nisam li strado ko što pisano je?

Nisam li tjeskobu svu ti projecao,
Znojio se znojem tvojih noćnih jada,
Prijatelju tužni, što me tražiš sada?«

II.

Odvratih: »Gospode, dušu moju reče.
Dà, tražim te, i trud badava mi cio.
Al ljubiti tebe! Gle, gdje ja sam sio,
O ti, čija ljubav uvis ko plam siječe,

Vrelo mira, do kog svaka žeđa teče,
Vaj, bojeve gledni, štono sam ih bio!
Zar stopama tvojim klanjat bih se smio,
A puzanje sramno koljena mi peče?

Ipak ja te tražim ko slijepac po tami,
Da bar sjen ti skrije moje poništenje,
Al ti nemaš sjeni, ljubav ti se penje,

O bunaru tih, grk onim tek, što sami
Propast žele, o ti golo svijetlo svima,
Do oku, na kojem težak cjelov ima;«

III.

— Ljubi me! Ja Cjelov vrh gorâ sam, dolî,
Ja sam nad tim okom ova usna žedna
I ta, što te trese, groznica sam ledna,
Bolesniče dragi! Ded se osokoli,

---

*) O auktoru ove prekrasne pjesme donijet će Život opširniji prikaz.

Ljubi! Dà, ljubav mi ravno uvis voli,
Kud ne stiže tvoja ljubav neugledna,
Ponijet će te kano oro zeca bijedna
K majčin-dušicama, što ih nebo poli.

O jasne mi noći! u njoj tvojih oči!
O svijetla i vode, što ih suton toči!
Sve te nevinosti, tih oltara svetih!

Ljubi me! Gle, to je, što nada sve želim,
Kao Bog tvoj silni ja to mogu h t j e t i,
Al: m o ž e š me ljubit — zasad samo velim.

IV.

— Gospode, ne! Dršćem. Užasni su visi!
Tko da ljubi? Koga? Jao, ljubav smjelu!
O ne! Tebe, Ružu neizmjernu bijelu
Vjetrova Ljubavi, Tebe, štono svih si

Srce svetitelja, što bit presto nisi
Bogom ljubomornim, Tebe čistu pčelu,
Koja pada samo na nevinost cijelu
J a da T e b e ljubim? Zar van Sebe Ti si,

Oče, Sine, Duše? Što, ja rđa prosta,
Oholica, komu grijeh ko zvanje posta,
Komu oči, uši, miris, opip, usta,

Osjećalo svako, sva suština pusta —
Vaj, sva nada, grižnja zanosno tek mari
Za plam, kakvim gori samo Adam stari?

V.

— Ljubi me! Dà, mene takva ljubav sputa,
Ja sam novi Adam, stari čovjek jelo
Meni je. Poganstvo, što te tako splelo,
U hrani mi strašnoj tek je bijedna ruta.

Moja ljubav plam je, što zavazda guta
Lude osjećaje pa izdiše tijelo
Ko miris; i potop ona je zacijelo,
Štono ništi sjeme, koje po zlu luta,

Da Križ zasja jednom, na kom sam izdiso,
I da mi čudesa užasne dobrote
Prestraše te jednom, osvoje i krote,

Bjež' iz noći. Ljubi. Jadna dušo, miso
To je moja još od dana vječitoga,
Da ti ljubit moraš mene jedinoga!

VI.

— Gospode, bojim se. Sve me trese zima.
Vidim, tebe treba ljubit. Al se snebih,
Da ljubimcem j a bih mogo biti tebi,
Pravdo, što si na strah istim pravednima?

Ta kako? Jer eto, gdje mi svod se klima,
Ispod kog mi srce grob izdublo sebi,
Nebo na me pada, i ja pitam: gdje bi
Bila staza, što je između nas ima?

Pruži svoju ruku i uskrsni mrca,
Da se tijelom, duhom pridignem iz blata.
Ali i kad pasti tebi oko vrata

Zar je to moguće? Povrh tvoga Srca,
Koje posta našim, dobit mjesto s nova,
Na kom otpočinu glava Ivanova?

VII.

— Zaslužiš li, sinko, to te minut ne će.
Gle, k Crkvi, što čeka ruku raširenih,
Sa neznanjem mutnim svoga srca kreni
Ko što osa na lijer napuknuli lijeće.

Priđi k uhu mojem, saslušati sve će.
Jednostavno, smjerno tu sve otkrij meni,
Ne ukrašuj, holost svaku odaženi
I kajanja pravog prikaži mi cvijeće.

Zatim smjelo, čedno k mom se stolu svrati,
Tu blagoslov gozbom slatkom ću ti dati —
Kod nje tek je slugom i anđelsko lice.

Pit ćeš Vino s loze, koja ne zna mijena,
Snaga mu, slatkoća, vrijednost necijenjena
Sadit će ti u krv besmrtnosti klice.

* * *

Potom nek ti vjera u tu Tajnu sjaje,
Po njoj jedno biće bivamo ja i ti,
Pogotovu često u kuću mi hiti,
Da tu primaš Vino, od kog žeđa staje,

Kruh, bez kojeg ovaj život izdaja je;
Da mi Oca, Majku moliš, nek te štiti,
U progonstvu zemnom da bi mogo biti
Janje, što bez vike svoju vunu daje,

Dijete odjeveno u lan i čistoću,
Da zaboravio svoju bi vrednoću
I ponešto posto nalik na mene bi,

Koji bjeh u dane Iruda, Pilata
I Jude i Petra vrlo sličan tebi,
Da umrem ko kakav hajduk od zanata.

* * *

Prem dužnosti te su same slatke spone,
Za trud njihov još ćeš dobit sve miline:
Dat ću da na zemlji kušaš mi prvine
Mir, uboštvo drago i mistične one

Večeri, kad cio duh u nadi tone
Misleć da već pije Kalež Domovine,
Što ga mjesec sprema u blage visine,
Ružična ga, tamna pozdravljenja zvone,

Dokle budeš čeko da u svijetlo kreneš,
U ljubavi mojoj zauvijek se preneš
Uz muziku vječnu slave mi i sile,

Gdje je trajni zanos, znanje nedosežno,
Gdje u meni ti ćeš isjaivat nježno
Patnje, tad već moje, što mi bjehu mile!

VIII.

— Ah, Gospode, što je? Vaj, suza se truni
Od radosti silne: svojim glasovima
Miluješ mi srce i kiniš me njima,
I tu bol i milje čar sve isti kruni.

Smijem se i plačem: to ko s trublje puni
Zov je na bojište, na kom štitovima,
Gle, anđele nose bijele s plavetnima,
I ta trublja grudi ponosno mi buni.

Klikćem, strepim, da ću biti izbranikom;
Nevrijedan sam, al me tvoja blagost uči.
Trud je, dà, al gorim! I poniknuv nikom

Svom se dušom molim, prem još strava muči
Nadu, što je otkri govorenje tvoje,
I dršćući težim.

IX.

— Bijedna dušo, to je!

LEON HARMEL

KATOLIČKI VELEINDUSTRIJALAC.

I. Ličnost.

KAD se u Francuskoj bilo gdje povede razgovor o socijalnim katoličkim radnicima, uvijek se opaža, kako se svagdje s velikim oduševljenjem spominje ime Leona Harmela. Zaslužuje li on, da se njegovo ime toliko spominje? Je li uputno govoriti o njegovu životu i radu izvan granice Francuske, da ga tako upoznaju i drugi katolici i socijalni radnici? Kad čovjek pročita njegov životopis, što ga je napisao G. Guitton D. I.*), mora da na sva ta pitanja pozitivno odgovori.

Pred više od 50 godina tražio je Harmel i radio na tom, da mi katolici ne samo socijalno djelujemo, već da u tom djelovanju budemo vođe. Da u tom uspije tražio je on što dublji vjerski život u poduzetnika. Osim toga puno se trudio, da organizira radništvo te je tako proveo čitav život boreći se neumorno, da može što jače utjecati na socijalno zakonodavstvo države. Svoje misli i svoje iskustvo nije nigdje sistematski obradio. U raznim brošurama, listovima, na kongresima i u privatnim razgovorima nastojao je, da proširi svoje ideje, koje je ostvario u velikoj svojoj tvornici u Val des Bois, blizu Reims-a. U tom je mjestu gdje se još i danas vide strašni tragovi posljednjega rata, radio Harmel da harmonički poveže radnika i industrijalca na temeljima katoličkog svjetovnog nazora.

Njega je nada sve zanimalo pitanje, kako da se uredi odnošaj bogatih posjednika spram onih, koji ništa ne posjeduju. Gledao je, kako da se odstrane sve štetne posljedice sadašnjeg gospodarskog reda, kako da se izravnaju tolike protivnosti današnjega društva. Stoga se i najviše brinuo za radnike nastojeći, da njihovo pitanje riješi u isti čas sa materijalne i duševne strane.

Harmel nije nikada tražio svoju ličnu korist već samo dobro zajednice, premda su ga njegovi drugovi radi toga oštro napadali. Vjera mu je davala snage, da svom dušom ljubi zajednicu pa tako nije moglo njegovo djelo ostati samo pokušaj, već je moralo dovesti do uspjeha.

Golema koncentracija današnjeg gospodarstva, kapital koji biva sve više neosoban, uništit će tip prijašnjeg poduzetnika, koji je bio usko vezan sa svojom tvornicom i svojim osobljem. Internacijonalni posjednici akcijâ, nadzorni vjećnici, ravnatelji gube vrlo lako osobnu ćudorednu odgovornost spram svojih radnika. I tu nam je lijep primjer Harmel. U one dane, kad je gospodarski liberalizam vladao cijelim svijetom, upozorivao je Harmel da i u

* *Leon Harmel, Spes,* Paris.

gospodarstvu mora vladati Božji zakon, koji u čovjeku gleda čovjeka, a nesamo grubi dobitak.

Premda je i te kako dobro poznavao potrebu studija socijalnog pitanja, gledao je život i ljude onako kakovi jesu, ne gubeći nikad s vida ideal, za kojim moraju svi ići. Harmelu je bilo jasno, da se ne smije samo obećavati nebo, koje će riješiti sva pitanja, već da čovjek mora ovdje na zemlji pomoći drugome koliko samo može, stoga se trudi da pravedno riješi pitanje plaće, radničkog ugovora, pitanje opskrbe obitelji i socijalnog osiguranja. Produkcija i dobitak nije njemu nikad bilo prvo; već je on gledao čovjeka i njegovu dušu, i to ne čovjeka pojedinca već čovjeka i njegovu obitelj. I on je govorio o »Caritas« i vršio je, jer je ljubio ljude, ali je uvijek stavljao na prvo mjesto pravo i pravednost. Dobro je znao da i drugi katolici vide današnju socijalnu bijedu, ali nije mogao razumjeti kako i neki od njih mogu imati pred očima samo unosnu dobit.

Jako ga je bolilo, kad je vidio kako se odnošaji između kapitala i radnika sve više zaoštruju; vidio je kako će ovaj na oko nepromostivi jaz dovesti do klasne borbe. Htio je to da na svaki način spriječi: socijalnim vođenjem svojih poduzeća, dalekovidnim osnivanjem radničkih društava, mudrim i požrtvovnim pripremanjem raznih kongresa i vođenjem hodočašća u Rim.

Nikad se nije tužio na zlobu ljudi i današnjih dana. Krasnim riječima govori o silnom značenju moderne tehnike:

»Veličanstveni ritam parnih strojeva, zvuk najsavršenijih aparata, bučni život tvornica te konačno cio svijet modernoga rada krasna je hvala Bogu u čast, koji je čovjeka stvorio i nadario ga razumom i genijalnošću. Dim, što se diže put neba iz silnih tvorničkih dimnjaka ne izlazi iz kakvog paklenskog kotla, već je sličan blagoslovljenomu kadu mirisnog tamjana, jer se vije put nebeskih visina kao znak posvećena posla.«

Nije on nikada običavao hvaliti lijepa stara vremena, već je bio sretan, što je dijete svoje dobe. Često je znao kazati:

»Svoje doba razumjeti i s njim živjeti glavni je uvjet da ga djelima popravljamo. Kad bih imao priliku da biram dan svoga rođenja, ja bih uzeo baš ovaj. Nikada nije bilo ljepšeg vremena da u njemu živiš i radiš, od ovoga.«

Stoga je razumljivo, da je ovaj čovjek u svojim idejama ostao uvijek mlad. Premda je rođen 17. veljače 1829., mislio je i radio na izmaku 19. stoljeća sa svojim najmlađim drugovima. Nije se bojao ostati sam, a opet nije druge razdraživao.

Da razumijemo toga čovjeka moramo znati, da je vrlo rado i mnogo molio. Rješenje socijalnog pitanja tražio je u vjeri, dok ga je ljubav spram Boga gonila, da zataji sebe i ljubi svoga bližnjega. Čini se, da mu je ono povjerljivo općenje s Bogom, a napose ono intimno sjedinjenje s Njim u svetoj pričesti davalo snage i novog svijetla, da zemaljske stvari pravo gleda te u kušnjama ostane na visini i ostane pobjednikom nad svim poteškoćama.

II. Prijatelj radnika.

Harmel ne potječe od plemičke obitelji. Njegovi su pređi jednostavni marljivi radnici, koji su se sa sjevera Francuske preselili 1841. u Val des Bois, jer im se taj kraj činio zgodnim da tu otvore svoju tkaonicu. S njima došao je i lijepi broj radnika iz istoga kraja, koji su bili prvi radnici u toj tkaonici. Tako je nastalo veliko poduzeće, koje je jako bujno procvalo teškim radom, štednjom i mnogim žrtvama. Ali onaj socijalni svjetski poziv, koji je tamo doveo mnoge crkvene i svjetske dostojanstvenike, dobila je ta tvornica istom po Leonu Harmelu.

Dugo je Leo kolebao, koje će zvanje izabrati. 1848. revolucija, koja nije bila revolucija građanâ kao ona 1789. i 1830. već revolucija radnikâ, otvorila mu oči da upozna svu bjedu radničkih slojeva. Bilo mu je tada tek 19 godina, a već tako lijepo piše svojim roditeljima:

»Kad bi svi bogataši bili tako plemeniti i milostiva srca kao vi, ne bi bilo nikada došlo do ovako strašnog krvoprolića. Pauperizam, ta grdna rana na tijelu modernog društva bio bi nepoznat i radničko pitanje ne bi bilo nerazriješivi problem.«

Na putovanjima 1853. prije nastupa u poduzeću, upoznao je svu veličinu i veliko širenje radničkih nevolja. Izvesti ljude iz ovog položaja bila mu je i ostala glavna životna zadaća. On je htio da se u prvim redovima bori za napredak i procvat radništva. Gonilo ga na to duboko ovsjedočenje, da naobrazba i posjed nameću prije svega obveze.

Njemu su bile poznate socijalne ideje Lamennaisove, de Comtove, Montalambertove i Le Playove, divio se silnoj požrtvovnosti Ozanama, čuo je za Kettelera i Vogelsanga, ali on sam pođe svojim putem. Proučavanje i razmišljanje o socijalnim problemima nije odgovaralo njegovoj naravi, jače je na nj djelovala riječ Spasiteljeva: »Misereor super turbam. — Žao mi je naroda.« Harmel je nastojao da što prije i svestranije pomogne ovim bijednicima. Što je god. 1873. kazao na prvom kongresu katoličkih radničkih društva, to je prije i poslije u svakoj prilici naglašivao:

»Velika je zadaća našega vremena, spasiti našu braću radnike. Zar nije gospodar mnogoj nevolji i sam kriv? Ne traži li najstroža pravda da tvornica ne ubija tolike duše?«

I nije Harmel pretjerivao, kad je pri koncu svoga života kazao:

»Čitav sam svoj život radio da podignem svoj narod, probuđujući u njemu inicijativu i svijest odgovornosti. Da ovu zadaću valjano riješiš moraš prije svega dobro poznavati živu knjigu t. j. čovjeka sa svim njegovim željama i težnjama. Ja sam sa radnicima živio i slušao kucaje njihovih srdaca.«

I Harmelov život poznaje razvitak. Ne samo knjige, već i težak život, a napose oštra kritika prijatelja i neprijatelja naučiše ga, da češće puta zauzme drugo stanovište. No uvijek je

bilo jasno, da kršćanska načela moraju voditi i gospodarski život i da je poduzetnik dužan predati se sav svojim radnicima. Kako će to tko razviti, u tom je puštao slobodne ruke. Od prastarog patrijarhalnoga odnošaja, došao je on do toga, da se ravna po pravilima modernih organizacija. Od o c a postao je b r a t r a d n i k u, Javno je govorio da sve, što se za radnika učini, mora radnik sam provesti:

»Radnik mora surađivati u svemu, što se za nj uradi. Tako radi i otac, kad hoće da djeca sudjeluju u njegovim poduzećima. Sva dobročinstva gospodara ne vrijede ništa, ako nisu plod radničkih udruženja.«

Harmel je ispočetka propagirao zajedničku organizaciju gospodara i radnika. Kasnije je sam uvidio, da to ne može biti:

»Zajednička organizacija traži u gospodara veliku dušu, duboku vjeru, a u radnika dostatnu stručnu spremu, apsolutno povjerenje u gospodara i u njegovo poštenje. Istina je, da će se naći malo gospodara koji će pristati na zajedničku organizaciju. Ali i radnici gledaju radije svoju oragnizaciju u obrani svojih interesa.«

Opet radi Harmel da dođe do zajednice rada, on upoznaje da će tada mir i veselje podignuti sposobnost radnika. Ne će on radničke robove, već slobodne ljude. Stoga osniva u svojim tvornicama radnička vijeća za radnike i radnice. Ta će se vijeća sastajati svakih 14 dana, te će vijećati i pregovarati o svim radničkim pitanjima. Tako je već 1870. uveo ono, što su drugi uveli istom koncem ovoga stoljeća. Sam priznaje:

»Radničko vijeće olakšalo je i umekšalo međusobne odnošaje. Vladala je među nama neka dobrovoljna privrženost, a ta je 1000 puta bolja od svake sile.«

Kako je u radniku gledao čovjeka i kršćanina, bilo mu je više do duše i spasa njezina, već do materijalne koristi. To je htio svagdje provesti. Glavno mu je sredstvo bilo, da svojim radnicima ne da samo najnužnije, već im je pomogao da mogu lijepo živjeti i doći do v l a s t i t o g i m e t k a. To mu je u njegovoj tvornici pomalo i uspjelo.

Svim je silama radio na tom, da se radnik podigne. Odatle one lijepe riječi: »Ne vidimo li da radnik može pripadati gornjim krugovima, dok mnogi bogataš ne poznavajući važnosti svoga zvanja pada u niže slojeve?«. —

Sve protivštine i neuspjesi nisu ga smeli u tom radu. Više puta ostao je posve sam, osobito među svojim drugovima, premda su mnogi od njih vođeni onom pravom kršćanskom ljubavi stvorili idealnu upravu radionice, ali bez sudjelovanja radnika. On ih je uvijek upozorivao, da moraju paziti više na suradnju nego na dobrotvornost. Onima pak, koji su mu predbacivali da radnike odgaja, da im daje sudioništva u svojem poduzeću te ih tako organizira proti sama sebe, odgovorio bi lijepo: »R a d n i c i ć e s e i b e z V a s o r g a n i z i r a t i, š t a ć e t e V i o n d a i m a t i, i l i j o š b o l j e š t o d o b i v a t i m I s u s K r i s t?« —

Kad su ga gasnije još jače napadali radi njegovih kršćanskih radničkih stručnih organizacija, jer da na taj način unosi u radničke krugove revolucionarni duh, odgovorio je jako dobro:

»Ako se hoće napadati na katolike, onda se mora udarati na one, koji ništa ne čine za narod već prepuštaju polje rada samim socijalistima i tako doprinose da radnici vide samo u njima svoje dobrotvore.«

Da u svojim poduzećima sačuva i učvrsti socijalni rad, uzeo je u pomoć sve one sile, što ih pruža katolička vjera. Vidio je jasno da samo Božja milost i snaga može svladati samoljublje i da Kristov primjer može čovjeka dovesti do toga, da se rado za druge žrtvuje. To je isto tražio od sebe i svih svojih i taj duh živi još i danas u njegovoj obitelji. Nije bio nikakav fanatik, koji bi nametao vjersko osvjedočenje svojim podređenima. Sam je svagdje prednjačio dobrim primjerom. Poznavao je moć molitve. Stoga se preporučuje svima, a napose bolesnicima, da mole za uspjeh njegova rada.

Sredina, u kojoj je počeo da radi, bila je posve bezvjerska. To je smetalo uspjeh. Stoga brzo uvidi, da mu valja preobraziti taj milje i tako polagano udariti novim putem. Tri prve sestre milosrdnice stigoše 2. veljače, 1861. u tvornicu, da se posvete bolesnicima. Sagradio je i malu tvorničku kapelicu. Moglo je u nju stati najviše stotinu ljudi. Kapelica je bila u početku uvijek prazna. Školska braća i školske sestre vodile su škole njegovih tvornica. Njima je valjalo dati djeci ne samo početke znanosti, već i prve temelje vjere. Sve to nije pomoglo. Napredak opazio se tek onda, kad je izvana doveo u svoja poduzeća posve kršćanske obitelji.

U korist radnika tražio je suradnju države, koju su mnogi teoretičari i praktičari zabacivali. Jer država mora da se brine za dobro zajednice, radio je na zakonu za zaštitu radnika, da tako i one, koji se tome opiru, prisili na socijalni rad. Sve je to bilo u zametku. Njegove zahtjeve iznosio bi u parlamentu prijatelj Albert de Mun, generalni tajnik radničkih udruženja. Radio je Harmel i na tom da osnuje kršćansku radničku stranku, koja će se zalagati za radničke interese.

Čovjek se mora diviti radu i djelovanju ovog poduzetnika. Njega je vodila samo jedna briga: kako da pomogne svojim radnicima. Sav njegov socijalni rad tačno je proveden po lijepoj onoj radničkoj okružnici »Rerum novarum«.

III. Socijalni odgojitelj i apostol.

Leo Harmel nije mogao skučiti svoj opsežni rad na onaj uski djelokrug, u kojem je živio. Što je mislio i stvarao, moralo je prodrijeti i u šire krugove. U tom ga je pomagala misao, koju je ovako formulirao:

»Socijalizam stavio si je za zadaću, da osveti kraljevstvo Kristovo, što ga je prognala požuda za novcem i samoljublje poduzetnika. Da, križ se ljulja,

on će pasti, njegova će težina uništiti današnje društvo u budućem socijalnom ratu. Lijepo je možda gledati oluju na moru s obale, ali mi smo, gospodo, svi na tom brodu, komu prijeti pogibelj. Požurite se i izvršite svoju dužnost.«

Već prije Harmela i iza njega govorilo se, pisalo i radilo socijalno. Jasno su mnogi uvidjeli, kako napredak tehnike, sve veća požuda za dobitkom otimlje radniku svako ljudsko pravo te ostaje bez doma i obitelji, skučen u najgorim stanbenim prilikama, nikad siguran, što ga sutra čeka, i rob svojih gospodara. O svemu se tome debatiralo, ali nitko nije pristupio radniku, da o svemu tome s njim govori. Nitko se nije odvažio k poslodavcu, da ga uputi na pravi put.

Jedini Harmel izlazi na poprište, izvješćuje u manjim i većim skupinama, referira u višim i nižim krugovima, što hoće i što je postigao. Uvijek pošten, možda ne uvijek dosta oprezan, tražeći uvijek nove suradnike. Zadaću intelektualca označuje ovako: »Zadaća je intelektualca u glavnom odgojna. Ne smije tražiti časti i isticanja. Valja da pazi, kako će u masi naći elitu, te je odgojiti kao vođa radnika.«

Od klera je očekivao mnogo. Značajne su njegove riječi:

»Mi ćemo olakšati kleru posao, po kojem će Crkva doći opet do socijalnoga utjecaja i tako prebroditi onaj jaz, što ga je revolucija iskopala između naroda i klera.«

Da u tom uspije, uredio je u Val des Bois socijalne ferijalne tečajeve za svećenike i bogoslove. Budući da ih je bilo svake godine sve više, polazio je kasnije s njima u St. Guenten u kolegij svećenika Srca Isusova. God. 1895. bilo je na kongresu preko 400 učesnika iz 30 biskupija. Harmelu je uspjelo na ovaj način, da najsposobnije ljude oduševi za socijalan rad. Doskora pohađali su njegove tečajeve i lajici, koje možemo mirne duše nazvati pretečama glasovitih »Semaines sociales de France«.

* * *

Premda je Harmel uvijek radio u najboljem sporazumu sa crkvenim poglavarima, stalo se vanredno oštro napadati na njegove socijalne svećenike. Nadjevali su im kojekakva pogrdna imena kao: Novajlije, utopisti, demagozi, a i modernisti. Kako se je Harmel po želji pape Lona XIII. približio republici, prenijelo se sve to na političko polje te je borba bila vrlo oštra. A kad se stalo spominjati Kršćansku demokraciju, razbjesniše se nekoji do ludila. Harmel ostade miran. Papa Pio X. brzo upozna pošteno nastojanje Harmelovo te ga je svakom prilikom štitio.

Najveće je veselje bilo Harmelu raditi na socijalnom školovanju samih radnika. Nastojao je, da najsposobnije svoje radnike zadoji svojim duhom i da ih onda pošalje kao apostole rješenja socijalnog pitanja po čitavoj Francuskoj. Najblagoslovljenije djelo za katolike Francuske bila je ona uska veza, kojom je Harmel

vezao svoj rad sa radničkim udruženjima Alberta de Muna. Iz te je škole izašlo djelce Manuel d' une corporation chretienne sa 250 stranica. U njemu iznosi Harmel svoje djelovanje na vjerskom i socijalnom polju. Sve je to prožimao jaki praktični rad. Čovjek se čudi, koliko je Harmel stvorio. Tu su štedionice, konzumna društva, društva pripomoći za gradnju kuća, životna osiguranja, knjižnice i t. d. Nemojmo pri tom zaboraviti, da je sve to ostvareno i usavršeno u 70. godinama prošlog stoljeća, kad je smisao za socijalan rad bio na ništici.

Puno je teže bilo odgajati poslodavce. Tu je Harmel govorio sa vjerskog stanovišta, tražeći najprije pravednu plaću. Doskora je pošao dalje i ovako dokazivao: »Strojevi i tvornice uništiše obiteljski život. Dužnost je gospodara da ovu štetu poprave zgodnim sredstvima.« U tu svrhu izdade 1886. Catechisme du Patron, koga su teolozi i gospodari pročitali i proučili. U njemu iznosi jasno sve pravedne zahtjeve. U toj knjizi ima puno toga, što bi nam i danas dobro došlo. Kad bi mu prigovarali, da nije moguće izvesti što on hoće, upro bi rukom na svoje tvornice i značajno dodao, da drži da je to najveća nesreća, što je svojoj djeci ostavio toliki imetak te im ne treba raditi. Vrlo važne riječi. Ne može onaj razumjeti bijedu i nevolju nižih klasa, koji ih nije nikad vidio, a kamo li proživio. Premda je Harmelu uspjelo sazvati sve gospodare na ozbiljan dogovor, malo ih je pošlo za njim. Navodili su stotinu razloga protiv njegova rada. Glavni razlog nije nitko spomenuo, a taj je svakomu jasan. Sve stoji do toga, kako se shvaća dostojanstvo čovjeka i moć kapitala.

Kad je izašla Leonova okružnica »Rerum Novarum« stao je Harmel sa svojim duševnim prijateljima raditi svom silom, da krasne papine smjernice u rješavanju socijalnog, napose radničkog pitanja provede u život. Punih 20 godina radio je još na tom polju po čitavoj Francuskoj tražeći svagdje djelotvorno pomoć za svoje prijatelje — radnike.

* * *

Leo Harmel sigurno je uvidio i ako toga nije kazao, da je sav njegov socijalni rad našao krasnu sankciju u papinoj okružnici. Njegov rad proslavljen i potvrđen krasnom okružnicom najvećeg socijalnog Pape našao je doskora nasljednika i u drugim zemljama. Ostavljajući po strani Švicarsku i Austriju, iznijet ćemo drugom zgodom nekoje veleindustrijalce iz Njemačke, ne samo katolike već i protestante, da svatko odmah uvidi, koliko je učinila papina okružnica i da se po njezinim načelima može jedino uspješno provesti pravedno rješenje socijalnog pitanja.

Josip Müller D. I.

SPOLNA ODGOJA

»Duhovno hodite i želja tjelesnih ne ćete izvršiti« (Gal. 5, 16).

GOVOREĆI enciklika,[1] kako smo čuli, o pedagoškom naturalizmu, nastavlja ovako:

»Zatim je najviše opasan onaj naturalizam, koji u naša vremena prodire na polje odgoje u vrlo osjetljivom pitanju, kakovo je pitanje čistoće ćudoređa. Vrlo je razgranjena zabluda onih, koji opasnim zahtjevom i ružnim izrazima promiču tako zvanu spolnu odgoju krivo misleći, da će mladiće zaštititi od sjetilnih opasnosti pomoću čisto naravnih sredstava; kao na pr. smionim upućivanjem i preventivnom poukom za sve bez razlike, pače javno, i što je još gore izlažući mladiće već zarana prigodama, da ih priviknu, kako kažu, i otvrdnu im duh protiv ovakovih pogibli.

Ovakovi su u velikoj zabludi, jer ne će da priznaju prirođenu slabost ljudske naravi, ni zakona, o kom govori Apostol, koji se protivi zakonu razuma (Rim. 7, 23). Pače i prezirno prelaze preko samoga iskustva činjenica, koje nas utvrđuju, da, osobito kod mladića, grijesi protiv ćudoređa nijesu toliko plod njihova intelektualnog neznanja, koliko u prvom redu plod slabosti volje, koja je bila izložena prigodama, a da je nijesu pomagala milosna sredstva.

Ako se u ovom veoma osjetljivom predmetu, uzevši u obzir sve prilike, pokaže potrebna neka individualna pouka i to u zgodno vrijeme i od onoga, koji od Boga ima odgojnu misiju i stalešku milost, treba da se kod toga čuvaju svi oprezi, koji su veoma dobro poznati tradicionalnoj kršćanskoj odgoji, a koje je dovoljno opisao spomenuti Antoniano tamo, gdje kaže:

»Takva je i tolika naša nevolja i sklonost na grijeh, da nam mnogo puta služe kao prilika i pobudi na grijeh one iste stvari, koje se spominju zato, da budu lijek protiv grijeha. Zato je nada sve važno, da dobar otac, kad govori sa sinom o takvim skliskim stvarima, bude vrlo oprezan te ne silazi u pojedinosti i razne načine, po kojima ovaj pakleni zmaj truje tolik dio svijeta, e da se ne dogodi, da u prostodušnom i nježnom dječakovu srcu nerazborito probudi i uspiri taj plamen, mjesto da ga ugasi. Općenito govoreći uvijek će — dok još traje djetinjstvo — biti dostatno upotrijebiti ona sredstva, koja istim učinkom pobuđuju krepost čistoće i zatvaraju ulazak grijeha.«

Tako o toj stvari Papina enciklika. A kongregacija sv. Oficija, na pitanje, da li se može odobriti postupak, koji zovu »spolna odgoja« ili »spolno upućivanje (obavješćivanje)« odgovara[3] (18. III. 1931.) ovako:

»Ne! I odgajajući mladež ima se držati onaj način, koji su upotrebljavali dosad Crkva i sveti muževi i koji je preporučio naš Sveti Otac u enciklici, o kršćanskoj odgoji mladeži« od 31. prosinca 1929. Ima se naime u prvom redu

---

[1] Enciklika Pija XI. Rappresentanti in terra. Vidi »Život« br. 2. 1932.

[3] 18. III. 1931.

voditi briga za potpunu, čvrstu, nikad ne prekinutu vjersku obuku mladeži obojega spola, ima se u njoj poticati poštovanje, želja, ljubav prema anđeoskoj kreposti; ima joj se nada sve usaditi u dušu, da prione za molitvu, da marljivo prima sakramente sv. Pokore i sv. Pričesti; da djetinjom pobožnosti štuje Blaženu Djevicu, Majku svete čistoće, i sva se izruči njezinoj zaštiti; da pomno izbjegava opasna štiva, besramne pozorišne igre, drugovanje s nepoštenom čeljadi i sve prigode grijeha.

Stoga se ni na koji način ne može odobriti, što su, kao preporuku ove nove metode, osobito u ovo posljednje vrijeme i neki katolički pisci objelodanili.«

Tako je sv. Crkva svojim jasnim mislima — vodiljama rasvijetlila tamno i mutno obzorje današnjega doba s obzirom na t. z. spolnu odgoju.

* * *

Ni o kojoj se drugoj stvari toliko ne piše i tako krivo i naopako, koliko uprav o ljubavi, i to naročito o t. z. spolnoj ljubavi. A to za zato, da navedem Kantove riječi koje amo pristaju: »N e m a s l u č a j a, u k o j e m s k l o n o s t t a k o l a k o p o s t a j e s o f i s t »i z m i š l j a j u ć i o m i l j e l a n a č e l a, k a o o v d j e.«

Što je ljubav, teško je definirati. Jedan je filozof ovako definira, drugi onako. Međutim, ako analiziramo duševnu pojavu, koju zovemo ljubav, dobit ćemo ove oznake: osjećaj milja i privlačenja k nečemu — to su oznake, koje označuju više akciju dotičnoga predmeta Jednom riječi to bismo duševno stanje nazvali osjećajem ljubavi. Ali to još nije sve, pače ni ono, što je glavno u pojavi ljubavi. S ovim dvjema činima čuvstva: milja i privlačenja prepleću se dva čina volje: teženje, žudnja za posjedovanjem predmeta, i dobrohotnost, mi naime onome, koga ljubimo, želimo i hoćemo dobro, i veselimo se, ako mu se dobro zbiva.

Ta definicija pristaje svakoj ljubavi. Ljubav se diferensira prema bojektu. Sve što jest, može se ljubiti. Najznatniji su oblici ljubavi: ljubav prema Bogu i ljubav prema čovjeku.

Kako mi ovdje raspravljamo o t. z. spolnoj odgoji, treba da odredimo, što je spolna ljubav.

Praoblik ljudske ljubavi je spolna ljubav. Prva ljubav među ljudima bila je ljubav među mužem i ženom, Adamom i Evom. Spolna ljubav ima prirodno najjači i najstrastveniji oblik ljubavi. Kod životinja nema spolne ljubavi, kod njih postoji samo spolni nagon. Kod čovjeka je pored nagona i ljubav. Tu duševnu stranu spolne ljubavi zvali su stari Grci e r o s. Da se u čovjeka združuje nagon tjelesni s duševnom težnjom, ljubavi, odgovara sasvim njegovoj naravi, tjelesnoduhovnoj. Tim se spolni život diže u

---

[4] Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen.

više duševne sfere. Pa je gdjekad ta duševna strana spolne ljubavi tako jaka, da daleko preteže prirodnoosjetnu spolnost. To osobito vrijedi za prve pobude mladenačke ljubavi, koju zato i zovu idealnom ljubavi. Ovdje treba da istaknem i to, kako je u žénâ spolna ljubav općenito pretežno duševna.

»Sjedinjenje spolova nema samo svrhu da se održi rod ljudski, nego da bude i duševna zajednica, koja usrećuje. Ne traže se samo tjelesa, nego se traže i duše. Zato je erotično, i ako se ne da trajno potpuno rastaviti od spolnoga, ipak nešto posebno s posebnim temeljima i zakonima.

Najzad ima među mužem i ženom i ljubav općenito ljudska, koja ljubi drugoga ne kao spolno biće, nego upravo kao čovjeka. U toj općenitoj čovječjoj ljubavi može i mora da nađe i sâma spolna ljubav svoje upotpunjenje. Da, može se reći, da će brak biti samo onda trajno srećan, ako su bračni drugovi jedan drugome i kao ljudi nešto.«[5]

Iz spolne ljubavi izlaze različiti oblici rodbinske ljubavi. Od svih je tih najčistija i najpožrtvovnija majčinska ljubav. Ona je, kako vele, slika i odjek spolne ljubavi. U djetetu ljubi roditelj i sebe i svoga bračnoga druga. Rodbinska se ljubav dalje raširuje u domovinsku, pa najzad u opću čovječju, koja je istom pravo nastala Evanđeljem.

Ljubav se čovječja diže i nad čovjekom. Čovjek ljubi sve ono, što je istinito, dobro i lijepo. A postigla je svoj vrhunac, kad ljubi apsolutnu Istinu, Dobrotu i Ljepotu.

Svaka čovječja ljubav (spolna i druga) dobiva po vjeri, po ljubavi Božjoj istom svoju pravu vrijednost. Ljubav čovječja, koju ožaruje ljubav Božja nije sebična, nego junačka, požrtvovna, vječna. Bez vječnosti na svakoj je ljubavi dah smrti.

Svaki čovjek teži, da bude ljubljen i da on sâm nešto ljubi, da može drugome nešto dobro učiniti i obradovati ga. Ljubav je spontana, prirodna težnja. Ali ljubav je i zakon. Pa je sasvim krivo, kad se veli, da ljubav ne poznaje zakona. Ne! To nije pravo! Pače ljubav nije prava ljubav, ako ne poznaje zakona. Jer čovjek mora u sebi sve nagone, sve težnje podlagati umu. Nije li ljubav podložena umu, tad ona gubi oznaku čovještva, i biva razularena zvijer. Ljubav, ako ne slijedi um, tad može da udari krivim smjerom, ili da prevrši dopuštenu mjeru zanemarujući preče interese. A može li se ljubav podložiti zakonu? Može li se zapovjediti: Ljubi! Bez sumnje, koliko je ljubav čuvstvo, ne može joj se zapovijedati. No to zakon i ne ište. On se u prvom redu ne obraća na čuvstvo, nego na volju: Dobro htjeti i dobro činiti. A to čovjek može i tamo, gdje ga njegova narav na to i ne sklanja.

U drugom se redu zakon ljubavi obraća i na samo čuvstvo, jer čovjek može da utječe i na svoja čuvstva. Može čuvstvo odobriti, pojačati: predajući mu se; a može se prema njemu držati i negativno: slabiti ga, pače i potisnuti, dozivajući si u svijest

[5] Sawicki, Philosophie der Liebe, 20.

protivne mu motive. Još više! Čovjek može čuvstvu i gospodovati, dakako indirektno. To vrijedi i za čuvstvo ljubavi. Istina, sama zapovijed još ne budi čuvstva, ali volja može mnogo postići dižući u svijest prikladne spoznaje. Čovjek se može kloniti, da nedopuštena ljubav ne plane, ili, ako je planula, da je ugasi.

Iz ljubavi izlazi sreća i nesreća. Nesreća iz neuredne, strastvene ljubavi, koja ide samo za svojim zadovoljenjem. Kolike je već unesrećila neuredna ljubav za novcem, čašću, osjetnošću! Pa nedopuštena ljubav među mužem i ženom!

Pače i čista je ljubav slomila mnoga srca, jer se vraćala nezahvalnošću, nevjernošću.

Dopuštena, sveta ljubav, raširuje našu dušu, daje joj zanosa, poleta. Mislimo samo na onu riječ Apostolovu: C a r i t a s C h r i s t i u r g e t n o s! I najmanja djela svojim dahom pozlaćuje.

Mislim da će nam dobro doći kao uvod u t. z. spolnu odgoju iznesena filozofija psihologija ljubavi.

Kako vidjesmo spolna ljubav ili jednom riječi spolnost je skup duševnih i tjelesnih oznaka, koje čovjeka čine spolnim bićem. Osim primarnih tjelesnih spolnih oznaka, dijete kad se rodi ne razlikuje se jedan spol od drugoga. Te se razlike pomalo sve više razvijaju. Sekundarne spolne oznake razvijaju se kod djevojčice prije, dok dječak dulje zadrži djetinjski tip.

Ima ih, koji misle, da je spolnost djetetu sasvim nepoznata stvar. Drugi misle, da se spolnost javlja u djeteta vrlo rano, dakako u obliku, koji je prema djetinjem stupnju razvitka. Šta više, danas se čuju i glasovi psihologâ, da već u drugoj godini zapljuskuje spolni nagon djetinju dušu. Ti govore o t. z. prvoj dobi puberteta, od druge do četvrte godine.

Danas se mnogo spominje Freudova i njegovih pristaša psihoanaliza. Ona spaja spolnost s vitalnošću ili s organskim osjećajima uopće. To je neodrživi panseksualizam — svespolnost. Njemu su sve pojave, tjelesne i duševne, izliv spolnosti, požude (Libido).

Takovo poimanje može samo onda nastati, kad čovječanstvo grezne u kaljuži nečistoće. Svaki život, praksa, traži svoju teoriju. Zato je i današnje mahnitanje puti našlo svoga braniča u t. zv. Freudovoj teoriji. I ta teorija ili upravo metoda hoće liječiti živčano bolesno čovječanstvo. Hoće ga tobože liječiti, a uistinu truje ga i donosi mu smrt, nesamo vječnu nego i vremenitu. Pravo veli Foerster[6] ta je ta teorija »n a j o p a s n i j i i n a j z a v o d l j i v i j i p o k u š a j, d a n a d o m j e s t i v j e r s k o v o đ e n j e d u š a.« A kao što se svaka zabluda i opačina nastoji zaogrnuti plaštem istine i dobra, tako to čini i psihoanaliza. Za cijeli taj

[6] Religion und Charakterbildung.

[7] Erziehung und Selbsterziehung, 346.

psihoanalitični pokret veli Foerster na jednom drugom mjestu[7] ovo:

»Neka se ispravna opažanja veoma pretjeruju, prebrzo generaliziraju i onda samovoljnim i fantastičnim tumačenjima, kao i sasvim jednostavnom teorijom besmisleno iznakazuju.«

* * *

Ali vratimo se k našemu predmetu. U razvitku djetinje spolnosti mogu se razlikovati dva stanja. Prvo je stanje od rođenja pa do osme godine. To je nagonska, nesvijesna spolnost. Drugo je stanje od osme godine do puberteta. Spolni podražaji i predodžbe dižu se iz nagonske tame, iz nesvijesnoga stanja, u svijest. Djeca su pretežno obospolno raspoložena. Zato može biti erotične veze i među djecom istoga spola. A to, što dijete često mijenja svoje sklonosti, simpatije, kako se veli, znak je, da još nije spolno određeno. Značajna je i ova stvar, da su dječji simpatijski predmeti često odrasli ljudi. I već desetgodišnja djevojčica ne može da usne, jer je njezina ljubljena učiteljica pokazala nježnost prema drugome djetetu. Dječji ljubomor. U to se doba očituje dječja spolnost, što djeca stavljaju razna pitanja, koja su u vezi sa spolnim životom. Pitaju, kako je dijete na svijet došlo, kako se rodilo. Tu svoju osjetnu ili bolje spolnu radoznalost znaju pokazati i time, što vrlo oštro paze na riječi, poglede, uopće cijelo vladanje odraslih osoba. Njihova fantazija neumorno radi. Pa se zato ne može općenito reći, da su spolna ispoljivanja djece samo radoznalost, igrarije, nepodopštine. Zanimanje za spolne stvari jest izričaj spolnoga nagona ili pače već same pohote.

Ovdje treba napomenuti, kako spolno zavodi dijete najprije drugo dijete. I djeca od najveće česti pričaju spolne stvari, i to redovito na veoma surov i prost način. Uz to i današnje moderne prilike, upravo neprilike zavode mladež i uzrokuju preranu spolnu zrelost. Zdravo dijete redovito može obične spolne doživljaje svladati. Ali preranim i jakim spolnim utiscima bude potreseno duševno dječje ravnovjesje. Takovi prerani spolni doživljaji nastoje se u duši uvriježiti i utjecati na potonju spolnu strukturu.

Prije nego budemo govorili o spolnoj odgoji, spomenut nam je ili bolje dozvati u svijest ono, što smo rekli govoreći uopće o čovječjoj naravi. Otkad se naime grijehom narušio sklad u čovječjoj naravi, otad se osjetnost diže i buni protiv čovječjega duha. To naročito vrijedi za spolnu osjetnost, ili kako to obično zovemo jednim imenom putenost, pohota, požuda.

Najprije držeći se naputka Sv. Oficija treba da zabacimo neku modernu spolnu odgoju, koja je uglavnom bila u tom, da je opisivala funkcije spolnoga nagona. I govorili su, da će na taj način mladež očuvati od spolnih zabluda. Ja mislim, da je taj način samo logički posljedak mišljenja, da je čovjek postao od životinje kao i logički posljedak pedagoškoga naturalizma. Zato i vidimo, da su već t. z. filantropi oslanjući svoje odgajanje na naturalizam stali djeci tumačiti spolni život, ne bi li je tobože očuvali od stramputica. Otkad se stala nijekati potreba milosti i isticati dostatnost čovječje naravi samoj sebi pokazale se strašne posljedice kod mladeži, naročito s obzirom na spolnost. Kamo da se pedagozi racionalisti uteku, negoli racionalizmu! I stadoše tumačiti spolni život. I danas ga tumače pače i po srednjim školama. A uspjeh? Ništica! Šta velim ništica. Bilo je uspjeha, ali negativnoga. Ne ću poreći, da ovakovo tumačenje može slučajno nekome i koristiti; na pr. onome, koji je pao u grijeh zbog neznanja, a pohota je njegova vrlo slaba. Zato i Papina enciklika veli, da se u toj stvari, ako se pokaže potreba, može poučiti; ali to treba činiti onaj, tko ima za to od Boga odgojnu misiju i stalešku milost. Škola nema te misije i za to posebne milosti. Kad bi do spoznavanja spolnoga života stojala čistoća, onda bi liječnici i svi oni koji studiraju biologiju bili najčistiji ljudi na svijetu.

Uprav je protivno istina. Naš seljački svijet još u mnogim našim krajevima malo se brine za spolno znanje, a ipak čisto živi. Zato spravom Sv. Oficij osuđuje tu modernu spolnu odgoju i naređuje, da se upotrebljava ona stara posvećena praksom Crkve i svetih muževa što je preporučuje Sveti Otac u svojoj enciklici o odgoji mladeži. Prema toj tradicionalnoj metodi, nastavlja Sv. Oficij, treba naime u prvom redu voditi brigu za potpunu, čvrstu, nikad neprekinutu vjersku obuku mladeži obojega spola.

Uistinu »čini se, da je najbolja oprema za spolnu borbu uopće ne mnogo govoriti o spolnim stvarima, nego svestrana odgoja za ćudoredno zrela čovjeka: dijete, koje vjeruje, koje rado moli, koje je naučilo raditi, koje je naviklo odricati, koje ima štovanje prema samome sebi, koje se u zlu društvu nevoljko osjeća, koje je u svemu umjereno, odgojeno u naravnoj plemenitosti, ono će se znati pravo snalaziti sa spolnim nagonom, koji se počeo buditi.« Tako napisa Dr. Linhardt u svojem djelu »Unsere Ideale«,[8] još prije negoli je izašao spomenuti odgovor Svetog Oficija. Samo je napisao na početku čedno »čini se«, danas ne bi to više napisao ni u svojoj čednosti, nego bi rekao, da je sigurno.

Sasvim razumljivo! Jer, ako je čovjek navikao svladati osjetnost, gdje se god javlja i podlagati je svojemu umu, prosvijetljenu svetom vjerom, tad će tu osjetnost svladavati i na spolnom području. Stoga čovjek, koji je potpuno odgojen, odgojen je i spolno. Zato se i spolno najbolje odgaja, kad se uopće govori o gospodstvu duha nad tijelom, ili o gospodstvu duha nad kojim drugim tjelesnim nagonom nikako ne spominjujući spolnoga nagona, kako to svjetuje i priznati odgojni metodik Foerster. A onda izrijekom nadovezuje ove riječi: »Uopće je najzdravija spolna pedagogika, da se nikoji nagon, što pripada spolnom životu ne-

---

[8] Str. 126.

posredno ne upotrijebi, da se time mlad čovjek uvježba u pravom postupanju sa svojim nagonima uopće.«[9]

Uistinu, ako dijete umije svladati svoju lakomost, brbljavost, naglost i stotinu drugih podražaja, bit će gospodar i nad svojom spolnošću, kad se bude javljala. Moderni govore o nekakvoj »spolnoj nuždi« (sexuelle Not). O toj stvari veli Foerster[10]:

»Moderna, spolna nužda (nevolja) ima bez sumnje svoj posljednji uzrok u tome, što se čovjek danas posve dao na materijalno i svjetovno, i ona će zato također — bar u svom akutnom obliku — sama od sebe nestati, kad duhovni život opet zadobije svoja prava i svoje metafizičke sigurnosti, pače da se u novom smislu produbi i utvrdi. Ali je utopist, ako se nada, da se može duša tako mnogih modernih ljudi sasvim u osjetnom uhvaćena i čisto fiziološki orijentirana dovesti do gospodstva nad spolnošću samo čisto moralnim apelom, ili pozivom na samo socijalne i zdravstvene obzire.«

Za pedagošku odgoju na spolnom području vrijedno je spomenuti i ove Foersterove riječi[11]:

»Više posvećivanja i manje fiziologije! Više obavješćivati o gornjem svijetu i manje o donjem svijetu! I valja ovo nadodati: Istom kad čovjek zna, što je on zapravo i kamo pripada, istom tada je također ujedno istinski intimno obaviješten o nagonskom svijetu i njegovim pogiblima: Istom je tada okat za sve, što prijeti njegovoj slobodi, ako popušta — i to je obavješćivanje daleko važnije od higijenskoga: Higijensko obavješćivanje, kako pokazuje iskustvo, nema velike moći, koja bi priječila, ako je cio čovjek koncentriran na osjetnu sferu i drži zadovoljenje, koje mu se obećava u njoj, glavnim pravom i glavnim sadržajem života.«

Na ovom mjestu spominjem i jednu Linhardtovu napomenu (ibid. 126): »Bilo bi veoma ludo, kad bi djetetu ucijepili užas, gađenje od svega spolnoga. Otud nastaju istisnuća, tjeskobe, ogorčenja, iskrivljenja, koja se mogu poslije ljuto osvetiti. Dijete neka zna istinu. A istina je: Stvari su života od naravi dobre, da, svete; samo je zlo njihovo loše upotrebljavanje. I to zlo upotrebljavanje treba označiti kao grijeh kao što je i drugi teški grijeh; ne kao da je jedini grijeh, najteži grijeh.«

Najbolja je spolna odgoja, kad se odgoji cio čovjek. I Foerster u svojoj knjizi »Sexualethik und Sexualpädagogik« osobito naglasuje tu cjelokupnu odgoju. Veli:

»Spolni odgajatelj ne ima biti specijalist, nego upravo veoma općeniti odgajatelj, koji cijelu pedagogiku s obzirom na spolnu pogibao upotrebljava i produbljuje i umije poslužiti se svima odgojnim sredstvima, da se spolnost kako treba očuva. Htio bih zato izreći u ovoj stvari svoje duboko uvjerenje (Grundüberzeugung), da je najbolja spolna odgoja prava cjelokupna odgoja. Naglasujem: prava cjelokupna odgoja. Spolno vladanje mlada čovjeka je učinak njegove cijele odgoje. Ako je ona bila razmažena i vanjska ili samo intelektualna, tad se kod prve napasti padа unatoč najljepšem prosvjećivanju.

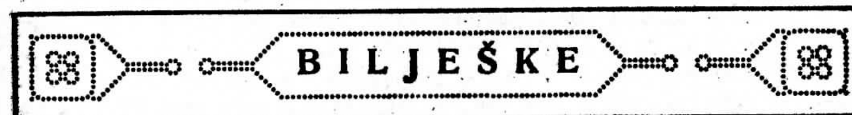
[9] Erziehung und Selbsterziehung, 154.
[10] Religion und Charakterbildung, 146.
[11] ibd. 150.

Ako je odgoja neprestano trsila, da, rekao bih, duhovni osjećaj časti jača protiv svega osjetnoga i prostoga, tad dotični mlad čovjek zna točno i bez svakoga prosvjećivanja (Aufklärung), čega se ima kloniti, kao što Parsival kod prvoga susretaja s Kundry upoznaje strelovito cio svijet, koji se sakriva iza njezina mamljenja. Pa je spolno vladanje čovjeka uopće kušnja o tome, da li je njegova odgoja osnovana na pravom poznavanju čovječje naravi i svih njezinih ponora, i da li su se upotrebljavala prava protivusredstva. S toga vidika je sva spolna beznačajnost (Haltlosigkeit) moderne mladeži pravi posljednji sud o cijeloj modernoj odgoji mladeži, koja prisvajajući znanje apsorbira duhovne sile mladeži, da joj za svladavanje nagona ne ostaje više nikakova duhovna snaga. Ali šta nam koristi sva ta obrazovanost duha, kad ona šalje u život samo beznačjne ljude-uživaoce, i kad su upravo više škole, najviša obrazovališta, kako pokazuje iskustvo, samo veoma često prava njegovališta spolne opačine i spolne beznačajnosti?«[12]

Valja imati na umu, da je sve to napisao Foerster prije dvadeset godina. Uistinu žalosna slika modernoga čovječanstva. A kakova je istom slika današnjega poratnog naraštaja!

Bogoljub Strižić D. I.

[12] Str. 185. 186.

ROMAN O SV. STANISLAVU KOSTKI*

Nekoliko zadnjih godina opaža se vrlo moćna struja u literaturi: prikazati u lakoj formi, romanu, život i dušu velikih ljudi iz povijesti. Osnovane su čitave biblioteke za takova djela, i već ih je izašao dug niz, na pr. u seriji Vie des hommes illustres, Le Roman des grandes existences etc. Imamo i više hrvatskih originalnih djela te vrsti. To je danas književna moda.** Historički roman nije doduše ništa novo, ali novo je to, da se iznova pojavio u tolikoj množini i pisan s toliko žara i oduševljenja, te da se želi podati što vjernija povjesnička a osobito psihološka slika osobe, o kojoj se radi.

Ljudi osjećaju potrebu i čežnju za uzorima i vođama, žele na lak način upoznati velike ljude. Znanstvena povijest im toga nažalost često ne daje jer je tek gomilanje činjenice do činjenice bez pregleda i umjetničkog prikaza. Stoga velika većina ljudi, pa i naobražen čovjek, rado seže za ugodno

* Kossak Szczucka: Iz ljubavi. Knjižnica dobrih romana. Knjiga 47. Prevela dr. M. Kralj.

** Vidi Stimmen der Zeit B. 118. str. 349, Overmans, Die Mode biographischer Dichtung.

pisanom biografijom, gdje stvaralačka vještina umjetnikova rasporedi i spusti osjećaje i subtilnosti duše dotičnog velikana.

Takav umjetnički prikaz divnog uzora jest i roman poljske spisateljice Kossak-Szczucke: **I z l j u b a v i.** Taj uzor je privlačljivi i mili sv. Stanko Kostka. Njegov je život već sam posebi krasna i dirljiva romanca, puna nježnosti i miline, a umjetnica je to brižno iskoristila, te stvorila uistinu odlično djelo.

Stanko je onaj isti poznat iz njegovih biografija. Pun čežnje za Bogom, za plemenitijim: a d m a i o r a n a t u s s u m. Ali u svom zanosu ima otvorene oči za svijet i bližnjega. Bol mu para srce, kad gleda toliko bespravnih siromaka, jednom riječju i pogledom punim bratske nježnosti budi osjećaj čovječjeg dostojanstva u jednog djevojčeta, igrački njegova lakomislenog brata Pavla. Tog rasipnog Pavla muka on, neka dade zavidnim i gladnim komedijašima novaca, da se bar jednom najedu. Ne mrzi on svijeta, ali ne može ga ni ljubiti kao ostali; sve je u njem polovično, relativno, malo, s dva lica. I najbolja stvar ima ružno naličje, a pod ružnom spoljašnosti nađe se sakrivena dobra jezgra.

On ne može provoditi takav dvojaki život, nego može ljubiti samo ono, što je vječno, besmrtno, bez ljage. Što bi učinio Pavao, da ga sile na molitvu i strog život? Zacijelo bi pobjegao. On je uvjeren, da će naći Boga, mir i sreću duše u novicijatu Družbe Isusove, i on će pobjeći ma i na kraj svijeta, dok ga ne prime gdjegod u nj. No ne treba mu dalje od Rima. Tu je našao ono, za čim je težio i to u većoj mjeri, nego se i nadao.

Naskoro zavlada njime potpuno radost duhovnog života, a sve slasti svijeta prema tome nisu ništa. Bez ikakvih briga i potreba, u neprekidnoj radosti, bacio se naglavce u dubinu poslušnosti i s nasladom uronio u nju. Ništa ne posjeduje. Čiji li već nije bio taj ogrtač na njegovim leđima i tko li će ga još nositi? Ova bijela i svijetla sobica danas je njegova, a sutra će se možda preseliti u drugu kao ptica potjerana s jedne grane sjeda na drugu i tamo opet pjeva Bogu u čast.

O ta molitva! U njoj osjeća komadić neba. Osjeća se slobodnim, sve se više otresa vremenitosti, a ljubav i milje se širi njegovim grudima. On bi se htio što prije sjediniti s Ljubavlju. Piše pismo nebeskoj Majci materinskim jezikom poljskim, ne latinski, neka mu to isprosi. Bit će uslišen. Leži bolestan i umire iz ljubavi. Najednoć osjeti, da je slobodan i kao umorni golub stigao je do pravoga svijetla, srce mu se rasplinulo u vječnoj sreći — on i Svijetlost su jedno.

Brat mu Pavao prikazan je nasuprot kao svjetski i lakomisleni čovjek. Ublažena je njegova surovost prema bratu, kako je poznata iz povijesnih izvora.

Krasna je izreka majčina, koja se ne protivi poput oca, da Stanko bude svećenik i redovnik, nego kaže: »S a m o d a b u d e s r e t a n i B o g u d r a g.«

I neka sporedna lica su vanredno dobro karakterizirana. Tako je čitav duh i osjećanje generala sv. Franje Borgije izražen u nekoliko redaka, da jedva može bolje. Čovjek bezprekidnog rada i velike inicijative, dalekovidnih pogleda i bistrih sudova, svijestan velike odgovornosti, a sve samo za Boga

i u sjedinjenju s njime, po povjerenoj mu četi poslušnih sinova i smjelih boraca Družbe Isusove.

U čitavom su romanu dobro ocrtane prilike onoga vremena. Tako život na plemićkom Kostkinu dvoru te zabave i lakrdije đaka u Beču. Vjerno je pobudno je također opisana sreća i polet revnih novaka u Rimu, punih svetog žara i oduševljenja za svoje uzvišeno zvanje. Kako samo naivno i ganutljivo pripovijedaju oni za odmora o apostolskim djelima svojih pređa, te se oduševljavaju, da ih nasljeduju. Sv. je Franjo obratio po njihovu više duša, nego li ima ijedan kralj podanika. Svima im sijeva iz očiju radost i zadovoljstvo, zrelim i učenim ljudima kao i onoj još neiskusnoj mladeži.

U čitavom je djelu mnogo toplih refleksija i lijepih pjesničkih prispodoba, a sve je produhovljeno i natprirodno shvaćeno. Kako je na pr. krasna ova poredba: »Lelija se rascvalo žito kadeći prema nebu kadom čistim i miomirisnim kao žrtva Bogu mila. Obasjani krug polja pričinja se kao žrtvenik zemlja.« (str. 12.).

To je uopće prva odlika djela uz njegovu historijsku vjernost i pjesničku ljepotu, te ukusan prijevod, što je puno kršćanskih nazora i dubljeg razumijevanja duhovnog života. A ujedno sve tako živo i zanimljivo, da će ga mnogi čitati s velikim užitkom, a pored toga postajati bolji i plemenitiji i zagrijavat se za visoke kršćanske i redovničke ideale.

Josip Badalić D. I.

FIAT LUX!

BOLJŠEVIČKA GLAZBENA POŠAST.

Pod ovim naslovom iznosi ugledni časopis »Zeitschrift für Musik«, ožujak 1932., str. 235—237. (Verlag Bosse Gustav, Regensburg; cijena 3:60 M. godišnje) zanimive podatke.

U zadnje se vrijeme raspisala dnevna štampa o sovjetsko ruskim glazbenim prilikama, koje procjenjuje posvema pozitivno, a postavlja dapače kao uzor. Ne treba dugo tražiti izvor ove i ovakove propagande. To su oni isti krugovi, koji goje posebni interes, da kulturnu atmosferu Njemačke otruju i zaraze te odatle korist crpe za svoje metode boljševizacije. Kako pak uistinu izgleda naličje, kakvo je ono nastojanje za bratimljenjem crvenog susjeda, pokazuje i dokazuje kulturno-razorno djelovanje ruske državne naklade u Moskvi, gdje izlaze »Proleterski napjevi«. Ugledna francuska muzička revija »Le Courier Musical« raščinja opširno predgovor one zbirke te navodi neka istaknutija mjesta:

»Melodije su rezultat četrnaest-godišnje uporne borbe za socijalističku pouku i opću kulturu proletarijata, a za triumf proleterske muzike napose. Zdvojno se opiranje ruske buržoazije mora skršiti i svladati; dekadentne, sentimentalne, individualističke umjetnosti građana mora nestati, a nado-

mjestiti je ima proleterska kultura; stoljetna građanska glazba mora ustupiti mjesto proleterskoj muzi.... Proletarijat cijeloga svijeta mora stvoriti svoju umjetnost i svoju glazbu, koja će mu služiti kao oružje i poticalo u svagdanjim njegovim borbama za život.«

Ovaj stil je svakomu jasan. — Pod onom »građanskom« muzikom misli crveni bez sumnje Njemačku. I zaista! Evo »zbirke proletarskih zborova« pod naslovom »Der Arbeiterchor«, muški zborovi od Hannsa Eislera, poznatog komuniste, koji izdaje svoja »djela« i u moskovskoj državnoj nakladi. A gdje izilaze ovakova djela?

»Universal- Edition A. G.« (u Beču!), koja surađuje sa ruskim sovjetima te na taj način otvara vrata boljševičkoj muzičkoj pošasti. To valja dobro zapamtiti, da se nikako ne potpomaže ovakova vele- knjižara i naklada u bilo kojem pogledu. Svaki znade, da Univ. Ed. vrši dandanas strahovitu umjetničku diktaturu u Njemačkoj, da najveći dio sveg opernog ološa preuzima baš U.- E., i da su naša pozorišta dospjela u ovisnost ovog poduzeća, koje se ne osvrće na mjerilo umjetničke i kulturne odgovornosti. Karakteristično je, da U. E. sa svojim primjercima na ocjenu vrlo mudro i oprezno postupa: hotice mimoilazeći one referente, koji im izgledaju »sumnjivi«. Nakladnik, koji se služi ovakovim sredstvima u svrhu propagiranja svojih izdanja, sam sebi postavlja svjedodžbu partajsko- politične nastranosti, pa se ne smije začuditi, ako se na njegovo djelovanje malo oštrije — negoli je običaj — pripazi. Budući da naklada Univ. Ed. imade razloga, da se boji kritičkih osvrta u reviji »Zeitschrift für Musik«, to njoj nije poslala Eislerove korove na ocjenu...

Neumjetničko djelo Eislerovih zborova, koje imamo pred sobom u originalu unatoč odbojnog stava Univ. Edit., jasno pokazuje, s kojeg se razloga ove napjevi boje svijetla opće javnosti. Tu ima tendencijoznih zborova najjednostavnije vrsti kao n. pr. »Lied des Arbeitslosen«, »Der Streickbrecher«, »An Stelle einer Grabrede«, »Die Bauernrevolution«.... Zadnja jo pjesma posvećena komunističkom zborovođi Karlu Ranklu, koji u »Welt am Abend« (1931., br. 107) piše: »Svaki javni nastup radničkog kora mora da bude političko manifestiranje... Koncerat se mora pretvoriti u propagandističku priredbu za revolucijonarnu borbu...«

Punu odgovornost za ove injekcije njemačkog narodnog tijela nosi »Universal- Edition«, branik boljševičke glazbene kulture.... Sa sovjetskom zvijezdom na prsima i pobudnim napjevima Eislerovim na ustima tako ćete dugo mahati na »revolucijonarni boj« sa dječjim sabljicama, posvećenim od »Universal- Edition«, dok ne će nova Njemačka pošteno pročistiti cijeli ovaj galicijski kulturni švindl! —

Z.

IZ »OBJEKTIVNE« HISTORIJE.

Živko Jakić »Povijest Hrvata, Srba i Slovenaca« (Zagreb 1929) i *»Povijest Jugoslavije«* (1931).

Djelo je pisano pregledno i lijepim jezikom. K tome krasno ilustrirano. Sve to služi piscu na čast. Nek nam bude međutim dopušteno popratiti ga s nekim opaskama.*

I.

1. Malo je čudno šta pisac gotovo ništa ne govori o najvažnijem događaju u povijesti Hrvata: kako su primili kršćanstvo. Ipak ovome duguju cijelo ćudoređe, svoj mentalitet i sveukupnu civilizaciju. (A. s. 24; u B. baš ništa).

2) U glavi o raskolu između istočne i katoličke Crkve povjesnički treba reći, da su se carigradski patrijari pomoću careva borili za prvenstvo, a ne pape,, jer je njih kroz 9 vjekova priznavao Istok i Zapad jedinom glavom kršćanstva (A. s. 30; B. s. 20). Ozbiljniji inteligenat će se samilosno nasmiješiti onoj tvrdnji, da nema razlike između vjera, t. j. da su sve jednake. (B. s. 20.)

3) Potkralo se, da je *Nikola I.* odobrio slavensko bogoslužje. s. 31 (21.)

4) O odnosu *Crkve* i države ponavljaju se stare sektarske i tendencijozne krilatice: Pape nastoje, da sebi podlože sve države i vladare, s. 41. i (26).

Sva historijska vrela, ako se pravo shvate, svjedoče: Pape su osobito veliki kao Nikola I., Grgur VII. dobro razumjeli ono, što sv. Pismo mnogo i jasno ističe, da svjetovni vladari imaju svoju vlast ne od papa nego od Boga. (cfr. Patrolog. Latina 89.552.) Prava, koja su pape vršili, rado su im priznavali katolički narodi.

Inače ovako pisati znači blatiti divne karaktere, kojima se učenjaci dive kao sv. Grgura Vel.

5) Nije ovaj papa uredio kler, da se bori za njegove ideje, kako tvrdi na s. 42. A.; nego za ideje *Kristove.* (Jaffee, Regesta.)

6) Pisac ističe kao da se Grgur VII. borio proti Henrika IV. jedino prokletstvom. Ovim se pak on služio — kao što se služi državna vlast progonstvom — samo u skrajnjoj nuždi. Inače je Grgur nada sve rabio očinska sredstva, pozivljući se na Božanske istine, pravdu i kreposti kršćanstva.

7) Na s. 42. A. razlaže se kao da je papa reformama išao zatim, da zatre hrvatski narod i državu. — Pitamo, koju je ikada na svijetu državu ili narod uopće oslabio; a kamo li uništio ikoji papa? Nisu li oni reformama samo podizali ćudoredni život, tu jedinu snagu hrvatskoga naroda? Šta nam danas povijest veli o stanju i ćudoređu onih naroda, koji se odmetnuše od papa?

8) U Hrvatskoj pak najveći i bolji dio naroda uvijek je rado pristajao uz učenje nasljednika sv. Petra. Objektivne su studije bjelodano dokazale, što hrvatski narod duguje Papama. Vidi o tome Kocijanić: Pape i hrv. narod.

9) Hrvati se nadalje nikada nisu borili za *»narodnu Crkvu«* kako piše (A. s. 45). Niti se je *Grgur Ninski* borio za slavensko bogoslužje (A. s. 38 (28) Hrvati naprotiv u sukobu s Latinima vazda se prizivlju na papu (Grgur Ninski 925. i Zdeda u 11. vij.) Papa je tražio tek, da hrv. glagoljaši moraju znati latinski jezik. A to je bio jedini način, da se dođe do prosvjete. (Gle o tom odlično djelo: Barada dr. M. Hrv. biskup. s. 193. sl. 210. sl.)

10) Nije se *Grgur VII.* uzdigao silom nad sve vladare, kako zvuči izreka A. s. 56; nego njega su uzdigli kršćanski narodi kao zajedničkoga duhovnoga oca, kome su dugovali neizreciva dobročinstva.

11) Da su ljudi u križarskim vojnama upoznali, da ne moraju svi ljudi biti iste vjere, veli pisac A. s. 61. — B. s. 45., jest istorijsko podmetanje. Kako su križarske vojne silno podigle duh požrtvovnosti, međusobne ljubavi i drugih

* *A)* znači prvo izdanje 1929. *B)* drugo izdanje 1931.

kreposti te zanosa za vječnim dobrima, o tome pisac nema spomena. A pravda to traži. (A. s. 61.)

12) Na s. 73. A. veli: Bogumili su učili, da je griješno pokoravati se ikome; dakle su učili opću bunu. A malo niže piše: Oni su *bili mirni* ljudi (i uzorna odricanja). Nije li to očito protuslovlje! A ima takvih dosta u ovoj knjizi. Povijest veli, da su bogumili rušili *vlasništvo, obitelj* i *ugled* vlasti, t. j. temelje, na kojima počiva ljudsko društvo. Inače bi pape činili silno zlo dižući na njih križarske vojne.

13) O *Nemanji, Vukanu*, s. *Savi* i *Stevanu* prvovjenčanom govore povjesna vrela, kako rimska tako i srpska,[1] da su oni živjeli u prijateljstvu s papama, priznavali ih glavom kršćanstva, ravnim u vlasti sv. Petru. Sv. Sava zove papu[2] »*suprestolnikom* sv. Petra«. Od pape su molili i postigli, da je Srbiju učinio kraljevinom t. j. ravnom drugim narodima.[3] Naš pisac govoreći o ovima kao da ne poznaje povjesnih vrela, nego piše kao oni, koje ne vodi ljubav k istini nego drugi razlozi. A. s. 74. sl. B. 54. sl.

14) Na s. 79. A. trebao bi reći, da je *Inocencije III.* širio utjecaj Kristov, a ne svoj. I da papinsku vlast slavi kao uredbu Kristovu; jer su tako činili svi opći crkveni sabori, na koje se istočnjaci rado pozivlju. Tako govori povijest!

15) Na s. 80. A. i 61. - 62. B. opet protuslovlje! Najprije sv. Sava bježi sa Atosa, jer su ondje zavladali Latini. A malo zatim, kada je Stevan dobio krunu od pape, koju je i Sava molio od Pape, ovaj nezadovoljan s time opet bježi na Atos. Atos je ipak cijelo to vrijeme bio u jedinstvu s papom.

16) Čovjek čisto ne razumije, kako pisac može dati naslov *pravednoga Muratu I.* sultanu, koji ide za nepravednim osvajanjima i sa Turcima nepravedno prolijeva rijeke krvi. (A. s. 106.) Jireček, Povj. Srba II. S. 100 sl.

17) Kako se blijedo spominje titansko djelovanje papâ, osobito *Eugena IV., Nikole V., Kaliksta III.* i *Pija II.* 1431 - 64.), koji su nepojmljivo mnogo žrtvovali sila, sredstava i novca, da spase i srpske i hrvatske zemlje od grozota turskih. (A. s. 116. sl.)

Isto tako prešućuje slavno krunisanje Stj. Tomaševića po Piju II. u Jajcu 1461., pa kako papa Leo X. izdašno pomaže bana Berislavića i Hrvate proti Turcima (s. 119. A.)

18) Kako može govoriti, da kršćani gaze mir s Turcima (A. s. 128.), kada su Turci samo razbojnički osvajali kršć. zemlje a mir držali tek, dok su ga trebali, kršćani su se pak morali boriti za svoj opstanak? Stoga Ugri nisu ni smjeli sklopiti mira bez drugih naroda, osobito bez pape, koji je bio glava ratujućih naroda.

II.

1) *U II. SVESKU* (A. s. 5.) veli: Crkva je sebi podvrgla znanost i umjetnost. Šta to znači? Kao da je ova morala robovati Crkvi! Zar nije znanost i umjetnost područje Istine i ljepote? Istina pak nikome ne može robovati. Jedino, što je istina nižega reda podređena istini višega reda. No to nije robovanje.

Na istome mjestu tvrdi: u srednjem vijeku znanost se nije mogla pravo da razvija, jer nije imala slobode, jer to nije prijalo tumačenju vjere. Istom, kad je čovjek počeo slobodnije misliti, počela je napredovati velikim korakom... Umjetnost je zasjenila sred. vijek. Dakle opet su Crkva i vjera neprijateljice napretka!

Ali mnogi najodličniji učenjaci, koji su dublje proučili istoriju, i to da spomenemo sve redom načelne protivnike Crkve, tvrde, da cjelokupnu evropsku kulturu narodi duguju kat. Crkvi; kako vjersku tako kulturu srca, filozofiju, znanosti i umjetnosti; pa i same prirodne znanosti postigle su pod vodstvom kat. Crkve u sred. vijeku zamjerne uspjehe. Tako piše bezvjerac Du Bois Reymond, čuveni prirodoslovac: Novije prirodne znanosti zahvaljuju svoj izvor kršćanstvu. A. Humboldt, Pešel, Bach, Liebig, Saint Simon, Harnack, H. Taine, K. Schell uvelike veličaju zasluge kat. Crkve u sred. vij. za sve znanosti i napose za kemiju, istraživanje prirode, mnoge izume; osobito zasluge *sv. Alberta Vel.* (†1280.) i Franjevca *Rogera Bacona* († 1292.) Oni zovu ovaj napredak gorostasnim. A. Comte zove zasluge Crkve za znanost neizmjernim.

Što se tiče *umjetnosti*, koje se doba može porediti s onim *1,800.000* divnih gotskih građevina sred. vijeka, što ih je izbrojio engleski učenjak kovertita Kenelm Digby? Napokon kat. Crkva daleko je više učinila za napredak znanja i umijeća za *renesanse* nego njezini protivnici. Svjedoči to i danas cijelom svijetu Rim i kat. Italija, njezine crkve i muzeji. (Cfr. dokumentiranu radnju u reviji Hrv. Straža 1908. s. 6 - 32.)

2) Na s. 10. čudi se pisac, što mnogi obrazovani ljudi u 16. vj. vjeruju još u čudesa. — Zar nije Bog proslavio kat. Crkvu u svim vremenima mnogobrojnim čudesima. Da pisac pođe u čuveni Lurd, mogao bi se uvjeriti i sada, kako i danas učeni ljudi mogu i vidjeti i vjerovati u čudesa.

3) Na s. 25 A. slavi englesku kraljicu *Jelisavetu* kao *energičnu*, s. 51. kao *umnu* ženu. Energična je bila, što je poput Nerona najokrutnije proganjala nevine katolike i na tisuće ih dala pogubiti; i što je svim mogućim sredstvima poganske politike jačala Englesku a i sebe obogaćivala otimajući s drugim engleskim gusarima španjolsku robu i t. d.

4) Papa *sv. Pijo V.* 1566 - 72. razvio je neizrecivo požrtvovnu djelatnost, da spasi slobodu i civilizaciju Evrope od strašnih Turaka. Njegova je zasluga slavna pobjeda kršćana kod Lepanta (1571). Pisac o tom čudno govori veleći, kako je papa tim htio odvratiti pažnju od vjerske reformacije na druga pitanja. (A. s. 26. B. 23.) Bijednog li izvraćanja!

5) Govoreći o *Husu* trebao je reći, da je svojom komunističkom naukom rušio ne samo crkvenu nego i državnu vlast; nije obnavljao Crkve. A. s 34. - B. s. 31.

6) Rad kat. Crkve za obnovu u 16. vj. mora se zvati »*Katolička reformacija*« a ne protureformacija. Ovo je ime dobila nepravedno od neprijatelja.

[1] Žiće sv. Save od njegova učenika Domentijana, koga učeni prijatelj Srba Šafaržik proglasuje najboljim djelom stare slavenske knjige (izd. Daničića s. 246.) tu se veli: Sv. Sava *sporazumjevši* se s bratom Stevanom ode na sv. Goru; a ne *zavadivši se*; kako čitaju neki ne dobre volje A, s. 80.).

[2] Daničić s. 245.

[3] Gle Jireček, Povj. Srba I. s. 274. Theiner, Mon. Slav. Merid. I. 6. i učenu radnju o sv. Savi u Novoj Reviji 1929. s. 368. R. Rogošić.

Reformatori su rušili kršćansku vjeru i moral; a sagradili nisu ništa, kako to pokazuju njihovi žalošni plodovi. Ta reformacija znači obnavljanje loših stvari na gore.

7) Nije istorijski, da je, kako se tvrdi (A. s. 36.) *»vjerska mržnja«* dovela do Bartolomejske noći u Francuskoj (1572.). To je bilo djelo poganske politike, osobito Katarine Medici. Politika je tome kriva, a ne kat. vjera, kako odavle izgleda.

8) *Veliki rat* za oslobođenje od Turaka spada u najsjajnija djela kršćanskih naroda. Njegova je duša bio papa *Inocencije XI.* (1676. - 89.) On je uz najveće poteškoće sjedinio kršć. narode i golemim žrtvama podmirio gotovo sve ratne troškove. Njega ipak pisac spominje tek jednom riječju. I to je posebna vrsta objektivnosti.

9) Nije istorijski ni pravedno, što se na više mjesta ističe, da su samo Srbi bili progonjeni od katolika radi svoje vjere. (A. s. 74. - 5. — 5. B. 66. - 7.) Dok je poznato, da su katolici kao danas tako u svim stoljećima više trpjeli. U ostalom katolici su samo sredstvima ljubavi pozivali Srbe u jedinstvo s kat. Crkvom. (Vidi Dr. Šimrak, Povijest Unije, Bogosl. Smotra 1924 - 5.) Srbski patrijare Jovan i Gabrijel (1592.) učeni i kreposni drugi episkopi i mnogi monasi u 17. vijeku priznaju pape namjesnicima Kristovim. (Idem, Nova Revija 1929.)

10) Na s. 78. A B 71 zove Voltera (Voltaire) Rusoa (Rousseau) i druge tako zv. francuske filozofe 18. vj.: velikima, jer da su trgnuli narode iz sna, tražili jednakost sviju ljudi i vjera, obarali praznovjerje i širili među narod prosvjetu i t. d. Naivne tirade, na koje bolji poznavalac francuske povijesti i književnosti mora da se samilosno nasmiješi. Čovjek se divi auktorovoj širokogrudnosti, koja ne nalazi baš nikakve rezerve za čovjeka, (Voltairea), kojemu je glavno oruđe u borbi laž, koji obožava sama sebe; koji je pun protuslovlja, koji za narod veli da je vol, kojemu treba jaram, ostan i sijena; koji hvali francuskog ministra, što je ukinio škole za narod i protjerao Isusovce, koji su poučavali narod. (Vidi *Život* 1930. str. 192. - *Hrv. Stražu* 1908 str. 20).

Auktor ne poznaje rezerviranosti ni za morbidnog sentimentalca Rousseaua, ni za njegove aprijorne pedagoške hipoteze, ni za njegove flagrantne kontradikcije u *Contrat Social* i t. d.

Uistinu zamjerna objektivnost! Ona se očituje i kod prikazivanja francuske revolucije, koja prema auktoru ne bi imala gotovo nijedne negativne strane.

12) Da završimo tu zanimljivu i instruktivnu (antologiju) auktorovim citatom iz *»Gorskoga Vijenca«* (A. str. 119. - B. str. 107.):

Ne pita se, ko se kako krsti,
No čija mu krvca grije prsi,
Čije li ga zadojilo mlijeko.

Dakle opet vjera je sporedne vrijednosti ili nikakove. Opet apsurdni masonski aksiom: Vere su sve jednake. — Ne odaje li to i odviše prozirno neku tendencioznost . . . ?

Historicus.

BIBLIOGRAFIJA

a) Neprijekorne:

Grujić M., Spomenica srpske pravosl. crkvene opštine (ćir.) Str. 90. — Karlovac 1931.
Hadži J., Kalcijeve soli kao skeletni materijal avertebrata u vezi s prelazom životinja iz mora u slatku vodu (str. 173-181) — Ljubljana 1931.
Izveštaj sa 12. redovne god. skupštine Udruženja izvoznika kraljevine Jugoslavije (ćir.). Str. 100. — Beograd 1931.
Izvještaj o privrednim prilikama i radu komore u g. 1930. Trg. obrt. komore za Bosnu i Hercegovinu. Str. 200. — Sarajevo 1931.
Jović M., Novi bukvar. 11. izd. (ćir.) St. 55. — Beograd 1931.
Juras I., Zemljopis Evrope. II. izd. Str. 120. — Zagreb 1931.
Kojić S., Računica (ćir.) 10. izd. Str. 80. — Beograd 1931.
Nedić M., Trigonometrija (ćir.) Str. 94. — Beograd 1931.
Ničeta Dr. N., Rečnik franc. nepravilnih i potpunih glagola (ćir.) Str. 171. — Beograd 1931.
Migić I., Uputa u racionalno gajenje peradi V. izd. Str. 40. — Sisak 1931.
Rabrenović M., Računica. 9 izd. (ćir.). Str. 68. — Beograd 1931.
Razgovor ugodni. Zabavni kalendar 1932. Str. 90. — Zagreb.
Simić Ž., Mala gramatika (ćir.) Str. 82. Beograd 1931.
Stanojević M., Narodna istorija Jugoslavije (ćir.). Str. 72. — Beograd 1931. Sve ne odobravamo.
Trgovinska informativna služba. Egipat. Str. 32. Beograd + Švicarska. Str. 32., Beograd 1931 + Arbanija. Str. 32., Beograd 1931 + Mađarska.
Vujanac M., Čitanka (ćir.) Str. 184. Beograd 1931.
Vuk Karadić, Najlepše srpske narodne pesme (ćir.). Str. 112 — Beograd.

b) Prijekorne.

Anđelković Đ., Naš narod u borbama. I. deo (ćir.). Str. 66. — Karlovac 1931. Jednostrano.
Antonije mitropolit, Ispovest (ćir.). Str. 104. — Niš 1931. Ne slaže se s kat. naukom u nekim točkama.
Caine Hall, Jedan Hagarin sin. Str. 260. — Zagreb. Ima loših stranica.
Garin Mihajlovski, Klotilda. Pripovetke (ćir.). Str. 66. — Beograd 1931. Neke nastranosti.
Ćurić N., Majka Jugovića (ćir.). Tragedija u 5 činova. Str. 77. — Beograd 1931. Ne osniva se na pravom shvaćanju tragedije kršćanske.
Dančić Mirjam, Grlice. Str. 30. — Beograd 1931. Ogrešuje se o kršć. etiku.
" " Zraci. Str. 30. — Beograd 1931. Ogriješuje se o kršć. načela.
Dučić J., Blago cara Radovana. Str. 400. — Beograd 1932.
Džambić Dobrica, Lirika bolnog srca. Str. 20. Beograd 1931.

Hellens F., Zločin nepredviđen zakonom i druge priče. Str. 96. — Beograd 1931.
Ilić D., Istorija Jugoslavije (ćir.). Str. 71. — Beograd 1931. Fali o kat. stvarima.
Kratki repetitorij iz političke ekonomije. Str. 82. — Zagreb 1931. Manjkavo je.
Lapčević Dr., Teorija književnosti. Str. 112. — Beograd 1931. Ima koješta protiv kršć. načela.
Ljubunčić Salih, Davorin Trstenjak (1848—1921). Studija. Str. 104. — Zagreb 1931. Pisac prikazuje religijsko shvaćanje Trstenjaka kao opravdano.
London J., Demoni na okeanu. Pripovetka o sinu sunca. (ćir.). Str. 66. — Beograd 1931.
Mali šareni kalendar 1932. Str. 123. — Koprivnica 1931.
Marković Dr. M., Pregled istorije evropske književnosti od renesansa do danas. Str. 358. — Beograd 1932. Ima netočnosti o kat. piscima.
Meyne-Ried, Bijeli poglavica. Str. 200. — Sarajevo. Ima nekoliko loših stvari.
Nikolić K., Etika. Str. 180. — Novi Sad 1931.
Pet put pet. Almanah najmlađim piscima. Str. 46. — Beograd 1932.
Ristić S., Logika. II. izd. (ćir.). Str. 91. — Beograd 1931. Ima više netočnosti i krivih stvari.
Strm Dr. V. i Zore M., Tajna mladosti i ljepote. Str. 170. — Zagreb 1931. Na nekim stranama ogriješuje se o kršć. načela.
Suzna narodna duhovna pesmarica (ćir.). 2. izd. Str. 38. — Beograd 1931. Nekatolički pisano.
Sv. bezsmrtna braća Kozma i Damjan. Sabor arhađela. Str. 32. — Niš. Ima legendarnih stvari, koje nemaju oslona u sv. pismu.
Teslić i Žerković, Pesme. Str. 32. — Gospić 1931. Nekoje pjesme su protukršć. pesimizmom zadojene.
Tvrdy J., Savremena čehoslovačka filozofija. Str. 23. — Skoplje 1931. Manjkavo pisano.
Voss R., Dvoje ljudi. Str. 339. — Zagreb 1931. Roman nije pisan po kat. načelima.
Vujanac M., Istorija (ćir.). Str. 113. — Beograd. Ima neispravnih tvrdnja.
Vulović S., Celokupna dela (ćir.). Str. 366. — Beograd 1931. U nauci o književnosti ima neispravnosti. Isto i u nekim drugim člancima.
Vulović D., Opšta istorija. Str. 128. Beograd 1931. Ima i neispravnih stranica.
Žitinjac O., Ka plavim vrhovima (ćir.). Str. 32. — Zaječar 1931. Ima nekršćanskih stihova.

c) Zle.

Cesarec A., Tonkina jedina ljubav. Str. 103. — Zagreb 1931.
Helen-Grk, Kozmogeneza. Str. 48. — Zagreb 1931.
Leadbester C., Vidovitost. Str. 32. — Zagreb 1931. Sve prema teozolskom stanovištu. Ta tri predavanja održala je gđa Valerija Meyerhoffer, tajnica Jugosl. teoz. društva.
Zagrebački pučki kalendar 1932. Str. 164. Zagreb 1932. Propagira teozofizam.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 48 stranica. — Urednik: Karlo Grimm D. I. — Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu, A. Alfirević D. I. — Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — K. Grim D. I.